

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Emanuela Fabijan

**Tretjerazredni državljani – »nevidni« migrantski delavci iz nekdanje Jugoslavije skozi
medijsko perspektivo**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Emanuela Fabijan

Mentorica: doc. dr. Mojca Pajnik

**Tretjerazredni državljani – »nevidni« migrantski delavci iz nekdanje Jugoslavije skozi
medijsko perspektivo**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Tretjerazredni državljani – »nevidni« migrantski delavci iz nekdanje Jugoslavije skozi medijsko perspektivo

Diplomska naloga obravnava funkcijo medijskega diskurza v tisku pri oblikovanju dominantnega diskurza o manjšinskih skupinah, s poudarkom na migrantih. Medijski jezik reproducira ideološka prepričanja in zdravorazumsko logiko, ki postanejo predmet prisvajanja s strani posameznikov v družbi. Ideološka dimenzija medijskega jezika vključuje specifične načine reprezentacije sveta, specifične konstrukcije družbenih identitet ter specifično oblikovanje družbenih odnosov. Raziskovalno vprašanje se osredotoča na to, v kolikšni meri medijsko poročanje diskriminira oziroma prispeva k izključenosti obravnavane marginalizirane skupine oziroma v kolikšni meri gre za poskus enakopravne obravnave oziroma poskus boja za spremembo diskriminacijske politike do migrantskih delavcev. Poročanje tiska z uporabo specifičnih diskurzivnih strategij sledi ideologiji elitnih skupin, ki se kaže z uporabo jezikovnih prvin dominantnih skupin v odnosu do podrejenih manjšinskih skupin. Analiza konkretnega primera temelji na diskurzivni razčlembi stavke žerjavistov in protesta migrantskih delavcev v Luki Koper v letu 2011. S pomočjo metode kritične diskurzivne analize bo analiziran preobrat v medijskem poročanju ter vzpon solidarnosti do migrantov.

Ključne besede: tisk, diskurz, migrantski delavci, poročanje medijev, solidarnost.

Third class citizens - "invisible" migrant workers from the former Yugoslavia through a media perspective

The thesis deals with the function of media discourse in the press in shaping the dominant discourse about minority groups, focusing on migrant workers. Media language reproduces the ideological beliefs and common sense logic that become the subject of appropriation by individuals in society. Ideological dimension of media language includes specific ways of representations of the world, specific constructions of social identities and specific creations of social relations. The research question focuses on the extent to which media coverage discriminates or contributes to the exclusion of the analyzed marginalized group and the extent to which an attempt to equal treatment is made, or an attempt to fight to change the discriminatory policies towards migrant workers. The reporting of the press by using specific discourse strategies follows the ideology of the elite groups, which is demonstrated by the use of linguistic elements of the dominant groups in relation to subordinate minority groups. The analysis of the case is based on a discourse analysis of the crane operators' strike and the protest of migrant workers in the Port of Koper in 2011. By using the methods of critical discourse analysis, the turn in the media coverage and the rise of solidarity towards the migrants, will be analyzed.

Keywords: the press, discourse, migrant workers, media reporting, solidarity.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	5
2	EVROPSKI APARTHEID ALI NASILJE MEJA	6
2.1	Nacija in koncepti izključevanja	6
2.2	Transnacionalno državljanstvo in pravica imeti pravico	8
3	VLOGA MEDIJEV SKOZI POROČANJE O MIGRANTIH	11
3.1	Medijski učinki in reprezentacija migrantov	11
3.2	Migranti v medijskem diskurzu	13
4	PROBLEMATIKE UREDITVE POLOŽAJA MIGRANTOV V SLOVENIJI	16
5	KRITIČNA ANALIZA DISKURZA	21
6	MEDIJSKA OBRAVNAVA PRIMERA UPORA IN PROTESTA DELAVCEV V LUKI KOPER	24
6.1	Umestitev analize v obstoječe raziskave	25
6.2	Preobrat v medijskem poročanju: vzpon solidarnosti do migrantov	27
6.3	Analiza medijskega pojavljanja primera luških delavcev v štirih slovenskih dnevnikih časopisih	29
7	DISKURZIVNA ANALIZA PRIMERA DELAVCEV V LUKI KOPER	35
8	SKLEP	53
9	LITERATURA	56

KAZALO TABEL IN GRAFOV

Tabela 6.1: Seznam časopisov ter frekvenčna in odstotkovna vrednost proučevanih člankov	30
Graf 6.2: Število objavljenih člankov po posameznih mesecih analiziranega obdobja	31
Tabela 6.3: Objavljeni članki glede na uvrščenost v tematske sklope	31

1 UVOD

Množični mediji, poleg funkcije oskrbovanja z informacijami, čedalje bolj prevzemajo vlogo smernikov javne razprave. Njihovi učinki pa ne zadevajo le določanja tematike debate, ampak oblikujejo tudi naš način govora, percepcije ter v končni fazi naš način delovanja v družbi. Medijske reprezentacije predstavljajo enega elementarnih ponudnikov diskurzov, katerih značilnost je tekmovanje za dominantno interpretacijo realnosti. Oblikovanje dominantnega diskurza poteka tudi prek medijskega delovanja, saj mediji predstavljajo pomembnega akterja v hierarhiji moči. Prav moč dominantnih skupin določa selekcioniranje stališč, diskurzov, ne nazadnje tudi skupin in njihovega mesta v hierarhiji moči. Konstruiranje manjšinskih skupin v družbi ne predstavlja danosti in naravnosti, ampak je tu potrebno opozoriti na vlogo dominantnih elitnih skupin, ki s pomočjo ideoloških prepričanj in elitnega družbenega položaja oblikujejo manjšinske skupine v družbi. O diskriminaciji določenih družbenih skupin govori tudi Balibar (2007), ki pri obravnavi položaja migrantov in ljudi »*sans papiers*« omenja senco apartheida, ki je nastajal hkrati s konstrukcijo evropskega državljanstva in je namenjen južnim in vzhodnim narodom. Meje držav dojema kot institucionalno sredstvo za ohranjanje pravila izključevanja.

V družbi torej nastajajo neenaki odnosi moči, ki pa se manifestirajo prek rabe jezikovnih prvin elitnih skupin v odnosu do podrejenih manjšinskih skupin v smislu dihotomije »mi« in »oni«. Ta vzorec delovanja spada v domeno temeljnih področij delovanja kritične analize diskurza (v nadaljevanju KAD), saj temelji na poskusu razreševanja širših družboslovnih problematik neenakosti s pomočjo jezikovne analize. Po Van Dijku (1993) KAD temelji na obravnavi oblasti, hegemonije, neenakosti ter reprodukciji diskurzivnih strategij s strani elitnih družbenih skupin. KAD se zato osredotoča na diskurz z namenom analize izključevanja nekaterih družbenih skupin. Politični cilji te analize stremijo k spremembi diskriminacijske politike do marginaliziranih družbenih skupin, v našem primeru gre za boj za pravičnejšo politiko do migrantskih delavcev. S pomočjo KAD bo opravljena analiza diskurzivnih praks štirih slovenskih dnevnikov (Delo, Dnevnik, Primorske novice in Slovenske novice), ki pripomorejo k oblikovanju dominantnega diskurza o manjšinskih skupinah v družbi, med katere sodijo tudi migranti, ki predstavljajo osrednji element preučevanja diplomske naloge. Predstavljene bodo tudi splošne problematike ureditve položaja migrantov v Sloveniji, ki bodo pokazale na njihov negotov položaj.

Namen diplomske naloge je preučiti medijski diskurz omenjenih dnevnih časopisov v primeru stavke žerjavistov in protesta migrantskih delavcev v Luki Koper leta 2011 in njegov vpliv na družbeno percepcijo in politični položaj migrantskih delavcev v Sloveniji. Zanimanje bo osredotočeno na to, v kolikšni meri medijsko poročanje stigmatizira oziroma prispeva k izključenosti obravnavane marginalizirane skupine oziroma v kolikšni meri gre za utrjevanje poti k enakopravni obravnavi, k poskusu boja za spremembo diskriminacijske politike do migrantskih delavcev.

2 EVROPSKI APARTHEID ALI NASILJE MEJA

Étienne Balibar (2007) v svojem delu *Mi, državljani Evrope?* kritično interpretira demokratično univerzalnost državljskih pravic, kamor sodijo tudi pravica do izobraževanja, pravica do političnega in sindikalnega delovanja, pravica do varnosti in vsaj relativnega socialnega varstva s posamično nacionalno pripadnostjo. Posledica tega je demokratično preoblikovanje ljudstva v nacijo ter nastanek praks izključevanja: razslojevanje na večine in manjšine, še globlje pa delitev na prebivalstva, ki veljajo za avtohtona, in prebivalstva, ki veljajo za tuja, drugačna in so rasno ali kulturno stigmatizirana. Te distinkcije je okrepila zgodovina kolonizacije in dekolonizacije, v času globalizacije pa predstavljajo vir nasilnih trenj. »Ta trenja, ki so nevarna že znotraj posamičnih nacionalnosti, se ponavljajo in množijo na ravni postnacionalne ali supranacionalne skupnosti, kar si želi biti Evropska unija« (Balibar 2007, 14). Pri obravnavi položaja migrantov in ljudi »*sans papiers*« omenja senco apartheida, ki je nastajal hkrati s samim evropskim državljanstvom in je namenjen južnim in vzhodnim narodom. Bauböck (2006, 15) pa pravi, da v kontekstu migracij državljanstvo označuje distinkcijo med člani in »*outsiderji*«, ki temelji na različnih odnosih do določenih držav. Politična participacija in reprezentacija predstavlja dimenzijo državljanstva, pri kateri so tuji državljani izključeni.

2.1 Nacija in koncepti izključevanja

Balibar (2007, 33) pravi: »povsod kjer obstajajo nacije, vlada nacionalizem«. Po njegovem mnenju se dve nacionalni ideologiji nikoli ne ujemata (npr. nemška in francoska ideologija), saj vsaka nacionalna zgodovina ustvarja svoje simbole, fikcije in mite, uporablja kraje spomina, s katerimi lahko postane »zamišljena skupnost« in s tem razvije lastni model urejanja družbenih konfliktov. Nacionalizem predstavlja ideologijo, ki temelji na oblikovanju

pravila izključevanja, vidnih ali nevidnih mej. Koncept izključevanja je torej bistven za formo-nacijo¹; gre pravzaprav za neenak oziroma preferenčni dostop do nekaterih dobrin in pravic glede na to, ali je posameznik državljan po rojstvu ali tujec, ali pripada skupnosti ali ne. »Forma-nacija kot struktura ustvarja diferenciacijo in jo tudi ohranja, se pravi zahteva, da jo branimo. Lahko bi rekli, da se forma-nacije upira temu, da bi meje odpravili ali jih neskončno razširili. Meja je institucionalno sredstvo za ohranjanje pravila izključevanja /.../« (Balibar 2007, 34). Balibar (2007, 43) poskuša razjasniti problematiko meja, in sicer meje dojema kot točke institucionalnega določanja političnih identitet; prav tu te identitete postanejo negotove in jih je potrebno občasno prisilno redefinirati. V moderni dobi predstavljajo meje, še posebej tiste, ki ločujejo nacionalna ozemlja, bistveni kraj historičnosti oziroma historizacije identitet. Pri konceptu meja gre za povezanost med državljanstvom, nacionalnostjo, identiteto in zgodovino.

Koncept konstrukcije identitet preučuje tudi Bauman (2008, 23), ki trdi, da predstava o nacionalni identiteti ni rezultat naravnosti človeške izkušnje, ampak je vsiljena svetu modernih ljudi. Spremenila se je v »dano dejstvo« zato, ker je bila predstava o nacionalni identiteti fikcija. Nastala pa je zaradi krize pripadanja, zato da bi preoblikovali realnost po predstavi o identiteti. Nacionalna identiteta se pojavlja kot nedokončan projekt, nacionalna država pa poskuša ovrednotiti oblikovanje nacionalne identitete kot dolžnost vseh ljudi na območju njene teritorialne suverenosti. Povezavo med rojstvom in nacionalnostjo je razvila moderna država z namenom legitimiranja svojih zahtev po podrejanju svojih državljanov. V okviru koncepta nacionalne identitete je potrebno poudariti moč izključevanja, saj je bistveno postavljanje distinkcije med »nami« in »njimi«. Pripadanje bi izgubilo svojo funkcijo integracije brez selektivnega pristopa oziroma praks izključevanja. Za razliko od drugih identitet, nacionalna identiteta zahteva zvestobo in privrženost in ne dopušča odpora. »Glavni razlog, zaradi katerega utemeljitelji moderne sociologije ne morejo odgovarjati na naše sedanje mizerije je, da je pred sto in več leti »problem identitete« oblikoval princip »čigar oblast, tega nacija«, medtem ko današnji »identitetni problemi«, prav narobe, izvirajo iz tega, da smo opustili ta princip ali pa ga bodisi brezsrčno bodisi neučinkovito uporabili« (Bauman 2006, 26). Ko nacionalna identiteta izgubi družbena sidra, ki delujejo kot vnaprej določena,

¹ Forma-nacija je koncept strukture, ki lahko producira »učinke skupnosti« in ne predstavlja skupnosti sama po sebi oziroma idealnega tipa skupnosti. Forma-nacija pomeni vrsto družbene nacionalne formacije, torej način kombiniranja ekonomskih in ideoloških struktur. Je model povezovanja administrativnih funkcij in simbolnih funkcij države, ki lahko državi pripiše vlogo središča. Forma-nacija ni ne na eni ne na drugi strani klasičnega nasprotja med »skupnostjo« in »družbo«, ampak jo je potrebno opredeliti bolj abstraktno in historično, kot strukturo ali kot tip strukturne kavzalnosti (Balibar 2007, 21–31).

postane identifikacija za ljudi, ki iščejo kakšen »mi«, kateremu bi se lahko priključili, vse bolj pomembna.

Države-nacije, ki so vključene v koncept »namišljene etnije«, dojemajo nacionalne identitete kot nekaj naravnega, kar je potrebno ohraniti in varovati. Obravnava migrantov kot subjektov, ki ogrožajo enotnost države-nacije, njene avtohtone prebivalce, njihove službe in javni red, predstavljajo posledice procesa naturalizacije držav. V okviru obravnave migracij gre tudi za idejo nacije kot idealizirane in izolirane skupine avtohtonih prebivalcev, ki naj bi veljali za tvorce homogene kulture (Benhabib v Pajnik 2006, 33).

2.2 Transnacionalno državljanstvo in pravica imeti pravico

Pravice posameznika so povezane s statusom, ki ga ima ta v nacionalni skupnosti in se dokazuje z državljanstvom. Državljanstvo predstavlja predpogoj za izvrševanje pravic v praksi in čeprav veljajo pravice za deklarativno nadnacionalne, pomeni danes državljanstvo nacionalno pripadnost, ki je dokazljiva s potnim listom. Pajnikova (2009) povezuje koncept državljanstva s konceptom pravice imeti pravico² in državljanstvo v tem pogledu obravnava kot pripadnost politični skupini, kjer politično organizirani ljudje kot pripadniki javne sfere delujejo v prostoru javne sfere. V tem oziru predstavlja bistven pogoj za uveljavljanje človekovih pravic pripadnost politični skupnosti, ki pa je ne smemo enačiti z nacionalno skupnostjo. Državljanstva torej ni mogoče enačiti s članstvom v nacionalni državi, temveč ga je potrebno obravnavati kot pripadnost politični skupnosti in delovanje v njej. Elementarno argumentacijo nesmiselnosti izenačevanja državljanstva s članstvom v nacionalni skupnosti osnuje Hannah Arendt (2003, 377), ki v svojem delu Izvori totalitarizma koncept pravice imeti pravico definira kot življenje v okviru, kjer sodbe bazirajo na dejanjih in mnenjih posameznika ter kot pravico vsakega človeka do pripadanja določeni organizirani skupnosti. Gre za pripadnost politični skupnosti, ki ni enaka nacionalni skupnosti in predstavlja predpogoj za življenje v skupnosti. Ta pripadnost pa ni omogočena vsem. »Migranti, begunci in izbrisani nas opozarjajo, da pripadnost politični skupnosti ni samoumevna; ni nekaj, kar bi

² Pri konceptualni razčlenitvi koncepta pravice imeti pravico je potrebno analizirati prvo uporabo termina pravica v frazi »pravica imeti pravico«, ki se nanaša na humanost in predstavlja moralni imperativ, torej gre tu za moralno zahtevo po dojetju človeških bitij kot ljudi, ki pripadajo eni humani skupini in so s tem upravičeni do zaščite. Prav tako je potrebna obravnava druge rabe termina pravica, ki vključuje civilne in politične pravice ali državljske pravice, torej gre za civilnosodno rabo. »Pravica imeti pravico« presega koncept rojstva, ki nas diferencira in deli. Pravica imeti pravico je lahko realizirana le v politični skupnosti, kjer nismo presojeni skozi značilnosti, ki nas definirajo ob rojstvu, temveč prek naših dejanj, mnenj in izražanja (Benhabib 2004, 59).

človeku pripadalo po naravi, ampak morajo biti izpolnjeni pogoji, ki pripadnost omogočajo. Pravica imeti pravico pomeni, da pripadnost politični skupnosti nekemu ni odvzeta, ker ima »nepravo« državljanstvo ali zaradi njegove etničnosti, jezika ali religije« (Pajnik 2009, 140). Migrantov niso preganjali zaradi njihovih dejanj ali mišljenj, temveč zaradi tega, kar so nespremenljivo bili, bodisi rojeni z napačno rasno pripadnostjo ali v napačnem razredu, bodisi rekrutirani od napačne vlade. »Niso orožani pravice do svobode, temveč pravice delovanja; ne pravice misliti o vsem, kar želijo, temveč pravice mnenja« (Arendt 2003, 377). Enakost nam ni dana, ampak je posledica človeške organizacije, dokler to vodi načelo pravice. Ne rodimo se enaki, ampak postanemo enaki kot člani skupine v moči svoje odločitve, da si vzajemno zagotavljamo enake pravice. Migranti te moči nimajo in predstavljajo strašljiv simbol različnosti. Nacionalne države tako pogosto vztrajajo pri etnični homogenosti in upajo na čim temeljitejšo odstranitev naravnih in vselej prisotnih razlik in razlikovanj, ki zbujejo nezaupanje in diskriminacijo (Arendt 2003, 382–383).

O družbeni (ne)enakosti v povezavi z državljanstvom govori tudi Fraserjeva (2007), ki opozarja na neenakost javnega mnenja v civilni družbi, prav družbena enakost pa po njenem mnenju predstavlja predpogoj za delovanje politične demokracije. Podobno kot Hannah Arendt (2003) tudi Fraserjeva (2007) kritizira enačenje javnosti z državljanstvom teritorialne države oziroma nacionalnim državljanstvom, saj ima vsaka država »nedržavljanec«, večina od teh je multikulturnih zaradi razpršenosti nacionalnosti. Javne sfere danes niso istega obsega kot politično članstvo, javno mnenje pa velja za legitimno samo takrat, ko lahko participirajo vsi, ki se jih potencialno tiče, kot vrstniki v razpravah skupnega. Torej pomembna sta dva pogoja, in sicer pogoj inkluzivnosti oziroma vključenosti in pogoj enakosti oziroma enakopravnosti. Povezava ljudi v javnost torej ne temelji na skupnem državljanstvu, temveč na skupni imbricaciji članov javnosti v skupnem setu strukture in oziroma ali institucij, ki vplivajo na njihova življenja. Javno mnenje je lahko legitimno le, če pri komunikacijskih procesih sodelujejo vsi, katere ti procesi zadevajo, ne glede na politično državljanstvo, kar pa je mogoče doseči znotraj transnacionalne javne sfere. Razprava o prihodnosti državljanstva zahteva ločitev od razumevanja in prakticiranja državljanstva kot protidržavljanstva oziroma nacionaliziranega državljanstva ter integracije naturaliziranih nedržavljanov.

Zahteva kolektivno delovanje v smeri transnacionalnosti³, s čimer bi bila omogočena vzpostavitev transnacionalne javne sfere in transnacionalnega državljanstva. »Udejanjanje praks, ki idejo državljanstva povezujejo z državljani, posamezniki in posameznicami in ne pripadniki nacije, zahteva preseganje meja države-nacije in njeno redefinicijo« (Pajnik 2006, 38). Če modela nacionalnega državljanstva ali nacionalne socialne države ni več mogoče razširiti na evropsko raven, je potrebno za povečanje intenzivnosti državljanskih razmerij prek in onkraj nacije poiskati druge politične in pravne poti. Koncept evropskega državljanstva se nanaša na idejo prostora državljanskih pravic in njihovega napredovanja, kar naj bi Evropa spodbujala. Ta koncept pa je mogoče nadgraditi s pojmom odprtega oziroma transnacionalnega državljanstva, katerega opora naj bi bila vsaj delno evropska konstrukcija. V okviru nasprotnega paradoksa antidržavljanstva pa je potrebno poudariti prakse izključevanja, omejevanje državljanskih pravic, povečanje pooblastil represivnih organov, ki implicirajo latentno redefinicijo samega državljanstva (Balibar 2004, 183–186).

Pri konceptualizaciji državljanstva ne gre za eksplicitno povezavo med nacionalno državo, njenim ozemljem ter političnimi in kulturnimi identitetami njenih prebivalcev, saj migranti prek migracij ustvarjajo transnacionalni prostor in deteritorializirane skupnosti, ki jih dodatno krepijo globalni tokovi in zlasti mediji. Posamezniki lahko, kljub življenju izven matične domovine, čutijo pripadnost svojemu narodu ali celo državi. Torej bi bilo tu smiselno izpostaviti proces globalizacije nacionalnih držav ter denacionalizacijo urbanih prostorov (Vertovec 2001, 573). Koncept transnacionalnega državljanstva se ne nanaša le na politične aktivnosti migrantov v njihovih državah izvora, ampak tudi na institucionalne spremembe in nove koncepte državljanstva v državah, ki so skupaj povezane prek migracijskih verig. Transnacionalno državljanstvo torej predstavlja prekrivanje članstva med ločenimi teritorialnimi pristojnostmi, ki do določene mere zamegli politične meje (Bauböck 2006, 28). Alternativne prakse državljanskega delovanja se danes izvajajo v transnacionalni perspektivi in potekajo onkraj meja države-nacije. Alternative se v tem smislu nanašajo na prepoznavanje potenciala migrantov in njihovih prizadevanj. V transnacionalni perspektivi prihodnost ni odvisna od domačijske varovane etničnosti, ampak od tistih, ki prihajajo (Pajnik 2006, 39).

³ Nov način uravnavanja migracijskih procesov opredeljuje pojem transmigracija, kjer gre za pojmovanje transnacionalnosti v migracijskih pojavih in hkrati tudi za transnacionalne migrante oziroma transmigrante. Predpona *trans* predstavlja kompleksnost, večplastnost, dinamičnost in prehodnost določenih pojavov. Transmigranti predstavljajo imigrante, oblikovanje njihovega vsakdana pa je odvisno od različnih in trajnih povezav onkraj nacionalnih meja, oblikovanje njihovih identitet pa poteka v odnosu do več nacionalnih držav (Glick Schiller in Basch 1995).

3 VLOGA MEDIJEV SKOZI POROČANJE O MIGRANTIH

3.1 Medijski učinki in reprezentacija migrantov

Mediji nedvomno predstavljajo vplivno silo pri oblikovanju in razširjanju javnih predstav o »namišljeni skupnosti«. Obseg poročanja medijev o migrantih in njihovih potomcih lahko bistveno vpliva na stališča večinske populacije o manjšinskih skupinah. Dostop do toka informacij in procesa sprejemanja odločitev v medijih lahko posledično učinkuje na zmožnost uspešne mobilizacije manjšin. Na temo medijskega vplivanja na oblikovanje etničnih odnosov znotraj različnih nacionalnih kontekstov je bilo opravljenih zelo malo komparativnih študij, kajti medijski učinki predstavljajo enega najbolj spornih področij raziskovanja v medijskih študijah, saj poskušajo oceniti potencialno vlogo medijev pri povzročanju določenega načina vedenja občinstva (Hargreaves 2001, 23).

Iz analitičnega zornega kota je potrebno ločiti dve temeljni ravni medijskih učinkov na področju etničnih odnosov: takojšnji vedenjski učinki in dolgoročne vedenjske formacije. Konsistentne negativne medijske reprezentacije manjšinskih skupin v daljšem obdobju so odgovorne za okrepitev nenaklonjenih stališč v javnosti. Hargreaves (2001, 25) z upoštevanjem utemeljenih argumentov, predstavljenih prek medijev ter emotivnih procesov, osnuje tri glavne tipe medijskih učinkov. Sprožitveni učinek nastopi, ko so medijski potrošniki spodbujeni s strani določenega medija k določenim dejanjem, ki so skladna z njihovimi stališči in cilji še pred tem dejanjem. Drugi tip predstavljajo dolgoročni vedenjski učinki, ki so posledica strukturnih aspektov medijske produkcije in vsebine, ki lahko vključujejo pristranskost ali neravnovesja v reprezentaciji manjšinskih skupin. Tretji tip medijskih učinkov zadeva prepričevalno moč posameznih medijskih dogodkov v smislu spreminjanja stališč občinstva prek emotivnih vplivov ali utemeljenih argumentov. Ta zadnji tip predstavlja najmanj pogosto obliko medijskega vplivanja, saj bi bilo presenetljivo, če bi lahko posamezni medijski dogodek kar spremenil mnenja občinstva o določeni tematiki.

Van Dijk (1991, 225) pa zagovarja stališče, da medijski vpliv implicira vpliv različnih tipov medijskega diskurza. Vpliv tovrstnega diskurza pomeni vpliv na dožemanje oziroma predstave medijskih uporabnikov. Koncept medijskih učinkov se osredotoča na stališča in v končni fazi šele na dejanja medijskih uporabnikov, ki bazirajo na teh stališčih. Mediji skupaj z ostalimi elitnimi skupinami in institucijami torej vplivajo na življenje večine ljudi v družbi. Van Dijk (2000, 36) pravi, da medijski diskurz predstavlja bistven vir znanja, vedenja in ideoloških prepričanj ljudi. Woodova in King (2001, 14) podobno govorita o medijskih učinkih in moči

vplivanja na našo informacijsko in miselno orientiranost. Prav iz opisane vloge medijev je mogoče sklepati, da mediji (bolj kot katerakoli druga oblika javnih komunikacij in diskurza) lahko prispevajo k skupnim elementom, ki definirajo etnično situacijo in razvijajo ali spreminjajo ideološki okvir dominantnih elitnih skupin z namenom razumevanja in nadzora etničnih dogodkov in odnosov. Mediji priskrbijo posebno izbrana dejstva in preoblikujejo prednostne pomene in mnenja (Van Dijk 1991, 39).

Mediji prispevajo k oblikovanju stališč in vedenj prek ponavljajočih se vzorcev reprezentacij, ki predstavljajo pomemben aspekt tudi pri vplivu na nezavedni ravni, in ne toliko prek določenega vplivnega dogodka. Odsotnost manjšinskih etničnih skupin na določenih medijskih področjih (na primer v televizijskih situacijskih komedijah) je lahko prav toliko pomembna kot pretirana izpostavljenost drugje (v novicah, ki se osredotočajo na družbene probleme) (Hargreaves 2001, 27). Tudi Medica (2006, 120) omenja pomen reprezentacij, saj po njenem mnenju prepoznavanje in priznavanje družbene diferencialnosti temelji predvsem na odobritvi določenih svoboščin ter politični in medijski reprezentaciji migrantskih skupnosti.

VPLIV MEDIJEV, POLITIČNE ELITE IN TRŽNIH PRITISKOV

Diskurz o migracijah odraža stopnjo podpore ali nasprotovanja vladnim politikam o tej problematiki in splošno vizijo področja mednarodnih odnosov. Podoba migrantov, ki je posredovana prek medijev, lahko podpira splošen diskurz in politike v povezavi z migracijami. V primeru, da je migrant predstavljen kot žrtev ali begunec, so lahko meje delno odprte, če pa je migrant obravnavan kot nevaren zločinec, potem morajo biti meje zaprte. Diskurz o migracijah (na strani vlade in medijev) se je spreminjal skozi leta glede na razvoj migracijskih tokov in tipov (Campani 2001, 42).

Karmen Medica (2006, 118) preučuje soodvisnost medijev, politične elite in tržnih silnic, in sicer pravi: »medijski dogodki in kampanje, povezani s politiko spoznanja, razlikovanja in identificiranja manjšinskih skupnosti, so odvisni od političnih interesov posameznih držav ter odnosov in pritiskov nanje, direktnih ali indirektnih. Kljub zagotovitvi o medijski neodvisnosti je novinarstvo postalo tržna panoga, podrejena interesom kapitala, ki so pomembnejši od potreb ljudi«. Novičarske organizacije tako delujejo z namenom doseganja dobičkonosnih poslovnih rezultatov, hkrati pa vse tekmujejo za bralce oziroma občinstvo. Preživetje na tekmovalnem tržišču pomeni iskanje maksimalne pozornosti občinstva in maksimalnih prihodkov oglaševalcev. V tem kontekstu so novice ustvarjene kot vse ostalo

blago za množično skupino potrošnikov. Ekonomske sile lahko poudarijo le določene interese, mnenja, kjer se nahaja večina ekonomske moči in na ta način marginalizirajo manjšinske interese, glasove in mnenja (Cottle 2000, 19).

3.2 Migranti v medijskem diskurzu

Mediji zavzemajo ključno vlogo pri javni reprezentaciji neenakih družbenih razmerij in kulturne moči, kar poteka prek reprezentacij, na primer pozivanje občinstva k oblikovanju občutka kdo smo »mi« glede na to, kar »mi« nismo, na način razlikovanja med »nami« in »njimi«, »insiderji« in »outsiderji« itd. Empirične ideje o reprezentaciji in ideologiji so izzvane s strani pristopov, ki raziskujejo načine, prek katerih je realnost predstavljena znotraj jezika, diskurza in reprezentacij. Reprezentacije ne izkrivljajo toliko realnosti kot produktivno zagotavljajo sredstva, prek katerih je realnost aktivno predstavljena. Na ta način prihaja do diferenciacije in ranljivosti za diskriminacijo, toda po drugi strani lahko mediji potrdijo družbeno in kulturno različnost z zagotavljanjem prostora, v katerem so lahko interesi manjšinskih skupin spremenjeni. Z globalnim in lokalnim razvojem medijskega trga in novimi tehnologijami se oblikujejo nove oblike produkcije, kroženja in potrošnje medijskih reprezentacij etničnih manjšin (Cottle 2000, 2–10).

Migracije in medijske študije predstavljata interdisciplinarni študijski področji. Srečujeta se na različne načine, toda njune medsebojne povezave so redko raziskovane. Glede zgodovine povezav med konceptoma migracij in rasizma v medijih je potrebno izpostaviti, da sta bila deležna intenzivnega medijskega poročanja v večini evropskih držav, še posebej od poznih osemdesetih naprej, s številnimi poročili, pojavljanjem v popularnem in resnem tisku ter v programih na televiziji. Analizo medsebojnega odnosa migracijskih in medijskih študij pa nam ponujata Nancy Wood in Russell King (2001, 2), ki analizirata načine medijske intervencije v migracijski proces ter v individualno in kolektivno izkušnjo migracij, in sicer predpostavljata tri načine medijskega vplivanja. Prvič, podobe, posredovane iz destinacijskih držav ali prek globalnih medijev, lahko predstavljajo pomemben vir informacij za potencialne migrante, saj lahko stimulirajo migrante k selitvi. Podobe blagostanja, svobodnega in sproščujočega življenjskega stila na Zahodu ali Severu ter konstantnosti podajanja tovrstnih podob v globalnih medijih (v filmih, na televiziji, v revijah, oglasih) vplivajo na okrepitev resničnosti le-teh v očeh gledalcev. Vračajoči se migranti še dodatno potrdijo verodostojnost

teh podob, deloma z namenom impresioniranja ter zanikanja kakršnih koli elementov neuspeha, trpljenja ali izključenosti. Drugič, medijske konstrukcije migrantov v državi gostiteljici vplivajo na način sprejemanja migrantov ter na njihovo vključenost ali izključenost. Glede na delovanje medijev kot glasnikov političnih strank in drugih vplivnih skupin se je medijski diskurz izkazal kot vpliven akter pri konstruiranju migrantov kot »drugih«, »zločincev« oziroma »nezaželenih«. Tovrstna osredotočenost na kriminalizacijo migrantov oblikuje stereotipe, ki so daleč od realnega stanja in se jih je težko znebiti. Tretjič, način medijskega vplivanja zaznamujejo mediji, ki izvirajo iz matične države migrantov (filmi, televizijski programi, svetovni splet) in igrajo dinamično vlogo pri kulturni identiteti in politiki migrantskih skupnosti. Torej gre za povezavo med mediji in oblikovanjem in vzdrževanjem transnacionalnih skupnosti, katerih člani lahko delujejo v več svetovih.

Osrednji mediji pogosto vključujejo primere ksenofobnega in rasističnega poročanja, čeprav so javno zavezani k idealom in praksam vključene multietnične ter multikulturne družbe. Zato je bil osnovan nov izraz za medijsko prikrito delovanje, in sicer »novi rasizem« javnega jezika in diskurza z naslavljanjem potencialnih imigrantov, migrantskih delavcev, beguncev in iskalcev azila (tudi etničnih manjšin znotraj teritorialnih meja države) kot kulturnih izobčencev, ki ne pripadajo tradicionalnemu načinu življenja (Cottle 2000, 5). Sodobne oblike rasizma se razlikujejo od »starega« rasizma suženjstva, segregacije, apartheida in sistematične diskriminacije s strani dominantne skupine belcev in eksplicitnega zaničevanja v javnem diskurzu in vsakdanjem govoru. »Novi rasizem« (Barker v Van Dijk 2000, 33) poskuša biti demokratičen in spoštljiv ter zanika, da gre za rasizem. »Pravi rasizem« iz te perspektive obstaja le med ekstremno desnico. V »novem rasizmu« manjšine niso biološko inferiorne, ampak so drugačne. Delujejo v drugačni kulturi in se jih povezuje s tematikami kot so na primer enostarševske družine, zloraba drog, odvisnost od socialnih pomoči. Gre torej za novo subtilno obliko modernega rasizma zaradi njegove prikrite in simbolične narave, večina oblik »novega rasizma« pa je diskurzivnih. Pojavlja se zgolj kot govor in daleč od odprtega nasilja in nasilne segregacije »starega rasizma«, vendar je lahko prav tako učinkovit pri marginalizaciji in izključevanju manjšin. »Novi rasizem« deluje kot »normalen«, »naraven«, »zdravorazumski« tistim, ki participirajo v tovrstnih diskurzih. Van Dijk (2000, 34) pravi, da predstavlja obliko etnične hegemonije, ki predpostavlja navidezno legitimacijo ideologij in stališč ter taktično sprejemanje s strani večine dominantne večinske skupine. Nadzor elit nad prevladujočimi oblikami javnega diskurza, politik in družbenega vedenja, postavi manjšinski upor proti tovrstnem rasizmu v še bolj otežen položaj.

Van Dijk (1991, 3) ugotavlja, da so raziskave v številnih državah pokazale negativno in stereotipno poročanje tiska o etničnih in rasnih manjšinskih skupinah, v smislu poročanja kot o problemu ali celo grožnji. Večinoma se v medijih pojavljajo le tri izmed mnogih etničnih in rasnih tem, in sicer poročanje o migrantski problematiki, rasno osnovanih družbenih motnjah in družbeno-kulturnih konfliktih med dominantno večino in migranti ali drugo manjšinsko skupino. Posebna medijska pozornost kaže na visoko stopnjo zanimivosti tematike za objavo. V omenjenih treh primerih Van Dijk (1991, 4) posledično omenja pojav panike med politično in kulturno elito, ki se je sčasoma razvila v medijsko paniko in sprožila veliko javno nezadovoljstvo. Tovrstne reakcije večine javnosti so povezane s predsodki in stereotipi o etničnih manjšinah in ostalih posameznikov iz »tretjega sveta«, ki so se razvile tudi zaradi poročanja o podobnih in drugih etničnih dogodkih. Stereotipno poročanje tiska je izpostavila tudi raziskava Wilsona in Gutierrez (v Van Dijk 1991, 14), ki sta proučevala medijsko poročanje manjšin, saj so bile te predstavljene kot prelene za delo, povezane s problematiko odvisnosti od drog, v splošnem so reprezentirane kot skupine problematičnih ljudi, ki imajo ali povzročajo probleme. Do podobnih ugotovitev je prišla tudi Medica (2006, 118), saj mediji večinske družbe poročajo o manjšinskih skupnostih po večini le ob kakšnem problemu. Stigmatizacija in diskriminacija etničnih in drugih skupin se kaže v primerih izenačevanja pripadnosti določeni manjšini z nekim problemom. Na ta način sledi dojemanje od migranta k roparju. Opozarja pa tudi na vlogo državnih aparatov in medijev, ki lahko posameznim manjšinam omogočijo ostanek, obstanek in tudi razvoj, ampak lahko tudi vplivajo na njihovo izolacijo, segregacijo in tiho izginotje.

Van Dijkova (2000, 48) analiza novinarskega poročila v britanskem tabloidu The Sun je pokazala strategijo pozitivne samoprezentacije in negativne prezentacije »drugih«, in sicer so migranti bili stereotipno predstavljeni kot kršilci norm in zakona in kot drugačni, deviantni in grožnja »nam«. »Mi« kot skupina ali narod smo bili predstavljeni kot žrtve in aktivni v preprečevanju tovrstne deviantnosti s pomočjo državnih sil. Van Dijk (1991, 21) po več desetletjih raziskovanja povezav med tiskom in etničnimi manjšinskimi skupinami oziroma migranti torej ugotavlja, da so etnični odnosi zaznamovani z negativizmom in stereotipi. Migranti so predstavljeni kot problem ali grožnja in se jih povezuje z zločini, nasiljem, konflikti, nesprejemljivimi kulturnimi razlikami in deviantnostjo. Vloga tiska v sistemu rasizma ni omejena le na novičarska poročila in uredništvo, ampak se začne že z dnevno rutino produkcije novic. Manjšine imajo manjši dostop do medijev, njihova mnenja pa niso tako cenjena, kredibilna in zanesljiva (Van Dijk 2000, 37). V povezavi z vlogo tiskanih medijev sta Woodova in King (2001, 15) poudarila podcenjeno vlogo tiskanih medijev zaradi

dominantnosti vizualnih globalnih medijev, toda tudi ti bistveno pripomorejo k oblikovanju predstav o migrantih, ki so nato pogosto uporabljene v drugih medijih in v popularni retoriki.

Konkretizacijo problematike medijskega predstavljanja migrantov v slovenskem prostoru pa ponuja Pušnikova (2008, 130), ki o njihovi reprezentaciji v medijskem poročanju pravi, da jih novinarski diskurzi predstavljajo kot radikalne tujce in na ta način gradijo njihovo »drugost«. Na konotativni ravni so imigranti v Sloveniji povezani z idejo kulturnih tujcev, ki ogrožajo slovenstvo. To poteka s pomočjo naturalizacije pomenov, da so migranti drugačni od Slovencev v njihovi naravi in predstavljajo nevarnost »nam«, kar kaže na mitsko produkcijo oziroma družbeno konstruirano sliko realnosti, ki jo bralci sprejmejo kot trajno, fiksno in nespremenljivo realnost. Uporaba folklornih elementov in oralne kulture postaja ekskluziven način upovedovanja zgodb o migrantih, kar pa je nadomestilo argumentacijo in kritično debato z moralizacijo. Na ta način poteka izključevanje opozicijskih in alternativnih interpretacij ter odvrčanje občinstva od participacije v kritični debati. Dogodki migrantskih prihodov v Slovenijo so bili dramatisirani in personalizirani, saj so bili migranti po večini reprezentirani s strani lokalnih prebivalcev. Osebne zgodbe domačinov so ponujale interpretativni okvir za konstruiranje družbenega reda in problematike migracije. Stereotipno poročanje medijev o migrantih je preučeval tudi Starc (2008, 148), ki je izpostavil enega temeljnih mehanizmov stereotipizacije, in sicer generalizacijo. Vključuje nepomembnost migrantove osebne identitete in dojetje, da so vsi enaki. Ni bilo pomembno kdo je izrekel kaj, saj je izjava enega predstavljala vse migrante.

4 PROBLEMATIKE UREDITVE POLOŽAJA MIGRANTOV V SLOVENIJI

Trg dela je sestavljen iz dveh delov, in sicer primarnega in sekundarnega trga dela. Na primarnem trgu dela so pogoji zaposlitve in plačilo za delo veliko boljši v primerjavi z razmerami na sekundarnem trgu dela. Značilnosti sekundarnega trga dela so nizke plače, negotova zaposlitev, odsotnost (nekaterih) socialnovarstvenih upravičenj in drugih ugodnosti ter majhne možnosti za napredovanje. Za razliko od primarnega trga dela, kjer bistveno vlogo pri izboljšanju moči delavcev igra kolektivno pogajanje in regulacije države, je sekundarni trg dela zaznamovan z nereguliranimi odnosi moči med delodajalci in delavci, saj imajo ti majhno pogajalsko moč, s katero bi lahko vplivali na pogoje zaposlovanja in dela (Rosenhek 2003, 232–233). Delitev trga dela na omenjeni kategoriji ni le posledica narave povpraševanja delodajalcev po delovni sili, predsodkov delodajalcev, ki se odražajo v praksah zaposlovanja,

ali naključne napake v delovanju trga dela, ampak gre za odločitve oblasti o razporeditvi nekaterih družbenih skupin na manj ugoden segment trga dela, kar pa velja za marginalizirano skupino migrantskih delavcev iz tretjih držav, ki so zaposleni ali delajo v Sloveniji. »Ti »neevropski tujci« so tisti, ki niso državljani kakšne članice Evropske unije, članice Evropskega gospodarskega prostora ali Švicarske konfederacije« (Mozetič 2009, 33).

Med problematike zakonske ureditve položaja delavcev migrantov nedvomno spada neustreznost povezovanja veljavnosti delovnega dovoljenja z dovoljenjem za bivanje, saj se zato migranti brez dovoljenja za stalno bivanje v Sloveniji pogosto znajdejo v dolgotrajnih postopkih za pridobitev ali podaljšanje veljavnosti dovoljenj, kar pa za migrante predstavlja še večjo občutljivost na trgu dela. »Dolgotrajni in zapleteni postopki ob hkratnem pomanjkanju informacij od zaposlovanja migrantov odvrtaajo tudi delodajalce« (Pajnik in drugi 2010, 159). Oteženo pridobivanje delovnih dovoljenj pa prinaša podrejen pogajalski položaj delavca v odnosu do delodajalca, še posebej, če nima osebnega delovnega dovoljenja. V praksi se to najpogosteje kaže ob delavčevem nesprejemanju delovnih, pogosto izkoriščevalskih pogojev delodajalca, ki mu zaradi nestrinjanja grozi odpust in izguba dovoljenja za bivanje, ne nazadnje pa tudi ilegalni status. V takih primerih so brezposelni migranti, z minimalnimi možnostmi za izterjavo neplačanih obveznosti, prisiljeni zapustiti Slovenijo in se vrniti v matično domovino. Takšne razmere pa velikokrat povzročijo porast nedokumentiranih migrantov, ki mnogokrat zaradi nezmožnosti vrnitve ostanejo v Sloveniji nelegalno in delajo na črno. V ilegalnem položaju in strahu pred izgonom pa so še bolj ranljivi ter še lažje postanejo subjekt izkoriščanja delodajalcev.

Med najbolj pereče problematike oziroma kršitve delovne zakonodaje, ki se kažejo v praksi, spadajo neplačevanje socialnih prispevkov, kršenje zakonsko določenega 40-urnega delavnika, onemogočanje koriščenja dopusta, neplačevanje malice, regresa in ne nazadnje tudi neizplačevanje plač oziroma izplačevanje nižjih plač kot je bilo pogodbeno določeno. Migrantski delavci so tovrstnim kršitvam izpostavljeni še bolj kot domači delavci, prav tako pa morajo v primerjavi z domačimi delavci na enakem delovnem mestu pogosteje opravljati težka dela, delati ob koncu tedna in delati nadure, za katere pa ne dobijo plačila (Pajnik in drugi 2010). Za tovrstna kršenja delovne zakonodaje so odgovorni delodajalci, kljub njihovi odgovornosti pa dodatno problematiko predstavlja nesankcioniranje delodajalcev, ki izkoriščajo negotov položaj delavcev migrantov. Problematična je torej predvsem povezanost dovoljenja za bivanje z delovnim dovoljenjem ter otežena pridobitev osebnega delovnega dovoljenja, kar pa rezultira v dominantnem položaju delodajalca. Pogosto se s strani

delodajalcev dogaja neplačevanje prispevkov za socialno in zdravstveno varstvo. Zakonodaja določa, da je zavezanec za plačilo prispevkov pravna oseba, pri kateri je oseba zaposlena. Ob prvem zdravniškem obisku pa mnogi ugotovijo, da jim delodajalci kljub zakonskim določbam niso plačevali prispevkov za zdravstveno zavarovanje; bodisi so bila vplačila nižja od pogodbene obveze bodisi delavcem migrantom vzamejo od plače več kot so plačevali za zavarovanje. Zakonodaja prav tako določa, da sta nujna zdravstvena pomoč in oskrba brezplačni za celotno populacijo, in to neodvisno od urejenosti zdravstvenega zavarovanja. V realnih situacijah pa se velikokrat zgodi, da zdravstveni delavci zavrnejo oskrbo nezavarovane osebe ali takoj po zdravljenju zahtevajo plačilo oskrbe pred izpustom iz bolnišnice.

Uzakonitev ukrepa, da se lahko delo tujcu ponudi le v primeru, če za dotično delovno mesto ni mogoče najti ustrezno usposobljenega slovenskega (ali EU, EPG) državljan, je prinesel nadzor nad deficitarnimi poklici in ožanje zaposlitvenih možnosti migrantov. Ta ukrep nosi značilnosti diskriminatornosti, saj preferira zaposlitev delavca le na osnovi posedovanja slovenskega državljanstva (Pajnik in drugi 2010). Še ena izmed problematik, na katero gre opozoriti, predstavljajo jezikovne in administrativne ovire, saj je bila do pred kratkim večina dokumentov in navodil na razpolago le v slovenskem jeziku. Zaradi nepoznavanja slovenskega jezika pa velikokrat pride do diskriminatornega obravnavanja s strani administrativnega, zdravstvenega ali drugega osebja. Omenjeno problematiko je mogoče rešiti tudi z možnostjo zaposlovanja migrantov v oddelkih za tujce, saj bi to pomenilo učinkovito komunikacijo ter poznavanje razmer v povezavi z zahtevano dokumentacijo. Kot primer nam lahko služi zahtevano potrdilo o državljanstvu ali izpisek iz rojstne knjige, ki ga Slovenija zahteva za ureditev dovoljenj, ampak nekatere države pa tovrstnega potrdila ne izdajajo, kar pomeni zahtevo po neobstoječem dokumentu s strani administracije.

Migranti iz tretjih držav so pogosto deležni stigmatizacije v smislu nizke izobraženosti in sposobnosti, zaradi česar naj ne bi bili sposobni enakovredno tekmovati na trgu dela z državljani iz držav članic EU. Večkrat pa se za tem skriva nezmožnost prepoznavanja in vrednotenja njihovih izobrazbenih kvalifikacij. Brez zahtevanih certifikatov, ki bi dokazovali izobrazbeno ozadje, in ki bi ustrezali specifičnim zahtevam na trgu dela, so migrantom na razpolago le nizko kvalificirana in slabo plačana dela (Pajnik in Bajt 2011, 106). Problematika, ki zadeva dokazovanje izobrazbe in delovnih izkušenj, se torej nanaša na oteženo dokazovanje, saj zaradi nepriznavanja ali zaradi zahtevnih in dolgotrajnih postopkov priznavanja izobraževanja ostaja veliko migrantov na delovnih mestih, kjer presegajo njihovo izobrazbeno raven. V praksi se to kaže tako, da univerzitetno izobraženi migranti delajo kot

gradbeni delavci ali v drugih nekvalificiranih poklicih, diplomirana pravnica pa recimo opravlja gospodinjska dela (Pajnik in drugi 2010).

Ena izmed problematik v povezavi s položajem migrantskih delavcev v Sloveniji je tudi povezanost dela in bivanja pri migrantskih delavcih, ki se kaže v posebnem režimu delavskih domov. Delodajalec, ki zaposli migrantskega delavca, mu ni dolžan priskrbeti bivališča, vendar se je ta praksa razvila, ker predstavlja delodajalcem hiter in učinkovit način pridobivanja zelenega števila migrantskih delavcev v Slovenijo ter omogoča učinkovit nadzor nad migrantsko delovno silo in njeno prerazporejanje. Delavski domovi predstavljajo pomemben dejavnik politike ekonomskih migracij in niso zgolj nevtralni prostori, namenjeni bivanju migrantskih delavcev, temveč predstavljajo mehanizem začasnega prebivanja migrantskih delavcev v Sloveniji in njihovega zaposlovanja. Mozetičeva (2009, 39) problematizira dojetje samskega doma kot nastanitve za samske moške. Z dogovorom o nastanitvi v delavskem domu se delavec zaveže k uporabi prostorov, ki so namenjeni le osebam brez otrok, zakoncev ali drugih družinskih članov. »Samski domovi« ne kažejo le na spol, temveč tudi na status oseb, ki bivajo v delavskih domovih, ki naj bi bile samske oziroma neporočene, četudi delavci, ki bivajo v delavskih domovih, večinoma niso samski. »Pridevnik »samski« označuje inferiorni status migrantskega delavca, ki je ujet v bivanjski režim delavskih domov. Razkriva manjvredno identiteto »neevropskega« delavca iz tretje države, ki ni vpisana le v odnose na delovnem mestu, temveč v družbene odnose na splošno. Delavski domovi torej predstavljajo mesta nastanitve za specifično družbeno skupino, katero sestavljajo delavci moškega spola, pretežno iz BiH, ki zasedajo slabo plačana, nekvalificirana in delovno intenzivna delovna mesta, po večini v gradbeništvu. Mozetičeva (2009, 44) o tej problematiki pravi: »bivanje v delavskih domovih pomeni prostorsko koncentracijo in segregacijo migrantskih delavcev, ki spominja na geto«. »Samski« domovi predstavljajo delavcem edino rešitev, saj obstoječa stanovanjska zakonodaja onemogoča migrantom najem socialnih stanovanj v lasti države, občin ali Stanovanjskega sklada, prav tako jim je onemogočen nakup nepremičnine. Migranti se tudi zaradi omenjenega dejstva soočajo s slabimi bivalnimi razmerami, v katerih so nastanjeni predvsem gradbeni delavci in ostali nekvalificirani delavci. Pogosto živijo v stanovanjih, sobah ali zaboju brez tople vode ali elektrike, brez kuhinje in kopalnice, utesnjene prostore pa morajo deliti z več drugimi. Največkrat so jim delodajalci za bivanje odtegnili previsoke stroške za najemnino in tovrstne bivalne pogoje. Zmožnost preživetja migrantov je torej pogojena z vztrajanjem mnogih delavcev migrantov v slabih in izkoriščevalskih delovnih in tudi bivanjskih razmerah zaradi strahu pred izgubo zaposlitve,

tako so prisiljeni delati pri istem delodajalcu do preteka dveh let, ko lahko večina šele vloži prošnjo za osebno delovno dovoljenje (Pajnik in drugi 2010).

Migrantska delovna sila velja za najmanj zaščiteno kategorijo delavcev, saj tudi sindikati raje zagovarjajo pravice domačih delavcev namesto, da bi zagovarjali pravice vseh delavcev brez diskriminacije. Nizka raven združevanja migrantskih delavcev v splošnem predstavlja velik problem. Čeprav je članstvo v slovenskih sindikatih odprto vsem, se v praksi pogosto dogajajo kršitve pravic migrantskih delavcev, še posebej v tistih sektorjih, kjer ni sindikalne organiziranosti. Nobenega migranta se ne izvoli na vodilne položaje sindikatov, prav tako pa jih tu ovira dejstvo o njihovi začasni zaposlitvi. Sindikati v Sloveniji pa ne predstavljajo glavnega organa za dostop migrantov do sprejemanja odločitev. To funkcijo nosi Ministrstvo za delo, ki naj bi bilo odprto za prejemanje povratnih informacij iz tega področja, vendar je glas migrantov redko slišan (Pajnik in Bajt 2011).

Država, z uveljavitvijo Uredbe o integraciji, določa učinkovito integracijo preko različnih strategij, v praksi pa se velikokrat dogaja omejevanje glede na status bivanja ali državljanstvo namesto omogočanja brezplačne udeležbe na jezikovnih tečajih in v programih učenja slovenske kulture, zgodovine in ustavne ureditve vsem migrantom, ki to želijo. Pomembna je tudi fleksibilnost organiziranja tečajev, tako da se jih ne glede na delo ali šolanje lahko udeležijo vsi zainteresirani. Dopolnitev omenjene Uredbe bi bila smiselna v povezavi z omogočanjem učenja jezika na višji ravni, kar bi migrantom razširilo možnosti tudi pri integraciji na trgu dela (Pajnik in drugi 2010).

Prav migrantsko populacijo so posledice krize v Sloveniji najbolj prizadele. Protekcionizem vladnih ukrepov vpliva tudi na porast ksenofobije, saj se v okviru medijskega poročanja o odpuščanjih in povečano brezposelnostjo označuje tujce kot grožnjo domačemu delavcu. V zadnjem obdobju je mogoče zabeležiti naraščanje števila domoljubnih skupin in združenj, ki poudarjajo nacionalne vrednote slovenstva in pod krinko tolerantnosti delujejo diskriminatorno oziroma izključevalno proti drugačnosti, tudi proti državljanom držav nekdanje Jugoslavije. Potrebno pa je opozoriti še na nacionalistični in rasistični diskurz nekaterih predstavnikov politične elite (Kralj v Pajnik in drugi 2010). Populistični in protimigracijski diskurz ohranjata migrante v negotovem položaju, kjer človekove pravice niso spoštovane, prav tako pa tega ne morejo zahtevati (Pajnik 2009, 142). Torej, prav omenjene kršitve in problematike kažejo na to, kako čas ekonomske recesije vpliva na

delovanje proti migracijam z vpeljavo zakonodaje, ki prepoveduje vize, povečuje mejni nadzor ali omejuje zaposlovanje migrantov tako, da zaščiti nacionalno delovno silo.

5 KRITIČNA ANALIZA DISKURZA

Kritična analiza diskurza ima tri pomene, in sicer predstavlja način pristopa k analizi teksta, potem skupino omenjenih pristopov združuje v šolo, prav tako pa predstavlja naziv za pristop Fairclougha (1995a) v šoli KAD. KAD se je razvila kot odgovor na tradicionalno ločitev znanstvenih področij med jezikoslovjem, ki temelji na mikro analizi besedila in interakcijah, ter med drugimi družboslovnimi vedami, ki proučujejo družbeno problematiko na makro ravni. Namen KAD je pomoč pri razreševanju družboslovnih vprašanj s pomočjo empirične jezikovne analize. KAD analizira širša družboslovna vprašanja in obravnava pojavljanje družbenih sprememb na mikro ravni teksta in interaktivnih dogodkov. Teoretski okvir KAD je, poleg idej Michela Foucaulta, neomarksističen, saj bazira na predpostavki o pomembnejši vlogi kulturne dimenzije pri oblikovanju in vzdrževanju odnosov moči v primerjavi z ekonomsko dimenzijo. Opira se tudi na ideje Antonia Gramscija, po katerem je politična struktura v družbi odvisna od določene kombinacije politike oziroma institucij in civilne družbe. Soglasje večine je pod pritiskom politične družbe mogoče doseči z oblikovanjem kolektivne volje, ki jo je mogoče razviti le s pomočjo ideologije. »V diskurzu dosegajo ideologije svojo materialnost skozi jezikovni znak« (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 41). Diskurz ne more obstajati brez družbenih pomenov, saj sta jezikovna in družbena struktura med seboj močno povezani. Kritična dimenzija v diskurzivni analizi opozarja na oddaljevanje od jezikovno orientiranih raziskovalcev diskurza, ki obravnavajo le izbiro besedišča brez umeščanja v širši družbeni kontekst, brez problematizacije odnosov moči v diskurzu ter analize morebitnega vpliva diskurza na družbene (ne)spremembe.

Šola KAD je metodološko in teoretsko heterogena, vendar pristope v KAD združuje skupen način jezikoslovne in semiotske analize ter analiza diskurza. KAD analizira tematike oblasti, hegemonije, neenakosti in njihove legitimacije, prikrivanja ter reprodukcije v diskurzu. Poudarek je na subtilnih pomenih, s pomočjo katerih teksti in govor manipulirajo in ustvarjajo konsenz. KAD se zato osredotoča na diskurz z namenom izključevanja nekaterih družbenih skupin v odnosu do drugih. Izključevalna lastnost diskurzov omogoča njihovo homogenost, subtilno oziroma prikrito pa je za KAD pomembnejše od diskurzivnega (Van Dijk 1993, 132). KAD obravnava neenake odnose moči v družbi in s tem analizira jezikovno rabo dominantnih

oziroma elitnih skupin v družbi in njihov odnos do podrejenih, marginaliziranih družbenih skupin. Konstruiranje manjšin v družbi ne predstavlja naravnega procesa, ampak predstavlja dejstvo za dominantne družbene skupine (Fairclough in Wodak 1997, 258).

Množični mediji predstavljajo enega ključnih akterjev dominantnih družbenih skupin, s tem pa postane novinarski diskurz predmet analize KAD, saj vključuje vzorce tekmovanja v odnosih moči, oblikovanje družbenih skupin in konstrukcijo dominantnih ideologij. Fairclough (1995b, 12) omenja vprašanje moči v povezavi z množičnimi mediji in način medijskega vplivanja ter vpliva odnosov moči na medije znotraj družbenega sistema v primerih odnosov med razredi, spoloma, pripadniki različnih etničnosti, med specifičnimi skupinami (politiki, znanstveniki) in masovno populacijo. Medijski jezik deluje kot oblikovalec ideoloških prepričanj in zdravorazumske logike, ki postanejo predmet prisvajanja s strani posameznikov v družbi. Ideološko delovanje medijskega jezika vključuje specifične načine reprezentacije sveta, specifične konstrukcije družbenih identitet ter specifično oblikovanje družbenih odnosov. Množični mediji tako sodelujejo v procesih medosebne, institucionalne in medkulturne interakcije. Fairclough (1995a, 16) meni, da je potrebno analizirati medijski jezik kot diskurz in je potemtakem lingvistična analiza medijev del diskurzivne analize medijev. Diskurzivna analiza zadeva tako prakse kot tekst, in sicer diskurzivne prakse in družbene prakse. Diskurzivne prakse pojmuje kot načine produkcije tekstov s strani medijskih akterjev v medijskih institucijah, načine recepcije tekstov s strani občinstev ter načine družbene distribucije medijskih tekstov. Diskurzivna analiza po Faircloughu torej vključuje sistematično povezavo med tekstom, diskurzivno prakso in družbeno prakso.

KAD ima izoblikovane politične cilje, saj gre tu pogosto za doprinos k spremembi diskriminacijske politike do marginalnih družbenih skupin, v našem primeru gre torej za boj za pravičnejšo politiko do migrantskih delavcev. KAD diskurz razume kot bistveno prvino, s pomočjo katere so ljudje oblikovani kot posamezniki in družbeni subjekti (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 42). Tudi Titscher in drugi (2000, 147) opozarjajo na emancipatorni značaj KAD, saj poskuša vplivati na družbene prakse in družbene odnose. Iz kompleksne povezave jezika in družbenih dejstev izhaja pogosto nejasen in prikrit ideološki učinek rabe jezika ter vpliv odnosov moči. V diskurzu so izražene praktične strukture in ideologija, kar pa običajno ni predmet analize, KAD pa s podrobno analizo poskuša osvetliti prav te omenjene aspekte.

Fairclough (1993, 138) je v svoji analizi definiral ključne termine v povezavi z diskurzom, in sicer:

- diskurz (nešteveni samostalnik) predstavlja uporabo jezika, ki je razumljena kot družbena praksa;
- diskurzivni dogodek vključuje primer uporabe jezika, analiziranega kot tekst, diskurzivna praksa in družbena praksa;
- tekst predstavlja pisan ali govorjen jezik, oblikovan v diskurzivnem dogodku. Omenja pa tudi večsemiotiki značaj tekstov s poudarkom na vizualni podobi in zvoku;
- interdiskurzivnost pomeni sestavo teksta iz različnih diskurzov in žanrov;
- diskurz (števeni samostalnik) vključuje način ustvarjanja pomena izkušenj iz določenega zornega kota;
- žanr predpostavlja uporabo jezika, ki je povezana z določeno družbeno aktivnostjo;
- red diskurza pa stoji za celoto diskurzivnih praks institucije in odnosov med njimi.

Temeljne družbene odnose predstavljajo razredni odnosi, kar govori o konfliktu v družbi zaradi napetosti bodisi med razredi, med družbenimi skupinami, med spoloma ali bodisi med etničnimi skupinami. KAD konceptualizira jezik kot obliko družbene prakse in poskuša vpeljati zavedanje o vplivih jezika in družbene strukture, česar se običajno ne zavedamo (Fairclough 1993). Med bistvene značilnosti KAD torej spada analiza povezanosti diskurza in njegovega vpliva na reprodukcijo družbenih odnosov, še posebej pa proučuje vpliv na konstrukcijo in ohranjanje neenakopravnih, nepravilnih in diskriminacijskih odnosov moči. Med temeljne predpostavke KAD po Wodakovi (v Titscher in drugi 2000, 146) pa sodi ukvarjanje KAD z družbenimi problemi in ne le z jezikovno rabo, kar priča o njeni interdisciplinarnosti. Tako imenovana diskurzivna historična metoda po Wodakovi govori o odnosih moči, ki so po njenem mnenju povezani z diskurzom. KAD tako obravnava moč v diskurzu in nad diskurzom. Družba in kultura ustvarjata diskurz, prav tako pa gre tudi za obraten proces, saj tudi diskurz oblikuje njiju. Wodakova (prav tam) opozarja na ideološko rabo jezika, kar lahko ugotovimo z analizo besedila, njegovo interpretacijo, recepcijo in družbenimi posledicami. Po njenem mnenju je diskurz zgodovinsko pogojen in je lahko razumljen le v navezavi na njegov kontekst. Izpostavila je interpretativnost in pojasnjevalnost diskurzivne analize. Kritična analiza vključuje sistematično metodologijo ter odnos med tekstom in njegovimi družbenimi pogoji, ideologijami in odnosi moči. Diskurzivna analiza vključuje analizo odnosov med konkretno rabo jezika in širšimi družbenimi in kulturnimi strukturami (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 43). Prav tu je potrebno izpostaviti prednost pred

drugimi tekstualnimi analizami, saj KAD predpostavlja obravnavo tudi tega, kar v tekstu ni prisotno.

6 MEDIJSKA OBRAVNAVA PRIMERA UPORA IN PROTESTA DELAVCEV V LUKI KOPER

Poleti 2011 je v Luki Koper prišlo do upora oziroma stavke žerjavistov in kasneje do protesta pogodbenih delavcev izvajalcev pristaniških storitev. Eden primerjalnih primerov predstavlja poročanje medijev o tako imenovani »prebežniški krizi« med letoma 2000 in 2001, kjer je bil medijski diskurz samo povzetek drugih diskurzov, tako institucionalnega, ki se je kazal v izjavah za javnost nekaterih državnih uradnikov, kot »glasu ljudstva«, katerega so zastopale iniciative nekaterih prebivalcev proti naseljevanju migrantov (Kralj 2008, 179). Medijski diskurz je bil, tudi v primeru luških delavcev, po večini le povzetek drugih diskurzov, in sicer institucionalnega ter nasprotujočih si diskurzov stavnkajočih in diskurzov uprave Luke Koper. Institucionalni diskurz je prisoten pri izjavah za javnost nekaterih pripadnikov politične elite v Sloveniji (umešanje predsednika republike Danila Türka, poslanca Franca Jurija, takratnega prometnega ministra Patricka Vlačiča, takratnega predsednika vlade Boruta Pahorja, varuhinje človekovih pravic dr. Zdenke Čebašek Travnik ter njenega namestnika). Za razliko od poročanja o »prebežniški krizi«, kjer je pomembno vlogo igral »glas ljudstva«, je ta diskurz v primeru poročanja o uporah in protestih delavcev v Luki Koper izpuščen. To je povezano z različnostjo omenjenih primerov, saj je v primeru luških delavcev v ospredju boj za enakovredne delavske pravice vseh delavcev, ne pa naseljevanje migrantov, ter s transformacijo medijskega poročanja.

Vlogo novinarskega poročanja je skozi analizo primera luških delavcev torej običajno mogoče prepoznati le v povezovalnem tekstu med izjavami nasprotujočih si strani uprave in stavnkajočih, nekaterih državnih predstavnikov in predstavnikov različnih nevladnih organizacij. Izjemoma so v Primorskih novicah in Dnevniku objavljeni komentarji oziroma ocene problematičnega stanja, kjer novinarji in novinarke posredujejo osebno perspektivo v povezavi s problematiko luških delavcev.

6.1 Umestitev analize v obstoječe raziskave

Uvodoma je potrebno predstaviti nekatere doslej opravljene analize medijskega diskurza o migrantskih delavcih, na podlagi katerih bo sledila primerjava z analizo temeljnih linij medijskega diskurza v primeru luških delavcev.

Kraljeva (2008) je temeljne značilnosti medijskega diskurza štirih časopisov (Delo, Dnevnik, Slovenske novice, Večer) v času »prebežniške« krize strnila v naslednje predpostavke: homogenizacija avtohtonega prebivalstva ter bipolarizacija diskurza na »mi« in »oni«; emocionalizacija oziroma ustvarjanje vtisa o kriznih razmerah; viktimizacija avtohtonega prebivalstva in države; kulpabilizacija migrantov in države; higienizacija migrantov v dvojnem pomenu ter kriminalizacija migrantov.

Jalušičeva (2001, 40) je proučevala medijski diskurz v Delu, Slovenskih novicah, Dnevniku, Primorskih novicah, Sobotni prilogi, Večeru in Primorskem dnevniku prav tako v obdobju »prebežniške« krize med letoma 2000 in 2001. Njene glavne ugotovitve pa zadevajo podobne iztočnice kot pri analizi Kraljeve, in sicer gre za: emocionalizacijo oziroma ustvarjanje vtisa krize; kulpabilizacijo migrantov in države; viktimizacijo avtohtonega prebivalstva. Prav tako je izpostavila sovraštvo do države, legitimizacijo obrambnega delovanja ter normalizacijo in socializacijo ksenofobije in rasizma kot »normalnega« ali biološko pogojenega reagiranja.

Kuhar (2001, 55) je analiziral diskurz poročanja Slovenskih novic med januarjem in majem 2001 ter navedel štiri temeljne linije diskurza, in sicer prvi izhaja iz domnevne ogroženosti države in ljudi zaradi migrantov. Druga linija opisuje kriminalizacijo migrantov, tretjo zaznamuje stavek »mi nismo ksenofobi, a ne na mojem dvorišču«, ki odraža navidezno strpno dojemanje lokalnih prebivalcev. Zadnja linija poročanja o migrantih pa je linija militantnega diskurza, kjer migrante »zgrablajo« in »izganjajo«. Skozi vse štiri linije diskurza se pojavlja temeljna strategija stereotipizacije. Gre za primer črno-belega slikanja z namenom ločevanja boljših »nas« od slabših »njih«.

Pajnikova (2008, 221) je v svoji raziskavi primerjala izsledke diskurzivne analize mnenj o migrantih in migracijah v slovenskih tiskanih medijih z analizo objavljanja rezultatov javnomnenjskih raziskav o tej temi v medijih. V tem primeru gre za preučevanje komentarjev in pisem bralcev na temo migracij v obdobju 2001–2003 v slovenskih tiskanih medijih. V okviru analize ugotavlja, da je pojavljanje teme migranti oziroma migracije v medijih odvisno od aktualne družbene relevantnosti, povezane z »dogodkovnostjo«, kar je mogoče preverjati že s samim vzorcem. To tezo bi lahko smiselno umestili v analizo primera luških delavcev, saj se največje število medijskih besedil v vseh obravnavanih časopisih pojavi v času stavke

delavcev v Luki Koper v mesecu avgustu 2011, ko se je ta tema konec julija 2011 ponovno pojavila na medijski agendi. Medtem ko Pajnikova (2008, 223) govori o tematizaciji vprašanja ksenofobije v besedilih ter o polarizaciji med kritiki in tistimi, ki zanikajo ali opravičujejo obstoj ksenofobije, gre v primeru analize primera luških delavcev za polarizacijo besedil na tista, ki obsojajo stavkajoče in protestne delavce ter na tista, ki podpirajo delavce pri njihovih pozivih k ureditvi delovnih razmer. V primeru luških delavcev gre torej za konflikt med podporniki in nasprotniki stavkajočih in protestnih delavcev.

Jalušičeva (2001) prav tako preučuje elemente ksenofobije in sovražnega govora v slovenskih tiskanih medijih skozi prispevke o tako imenovanih »ilegalnih pribežnikih«. Jalušičeva (2001, 12) pravi, da: »medijska konstrukcija realnosti, ki pomeni aktivno ustvarjanje javne, politične agende, tu ne oblikuje samo dominantnega javnega mnenja in navideznega konsenza o temi, temveč – v medsebojnem dopolnjevanju medijskega in drugih diskurzov – tudi aktivno pripravlja podlage, glavna izhodišča in legitimacijo za izvajanje državnih in lokalnih politik«. Glede na citat Jalušičeve je tu potrebno izpostaviti aktivno opozarjanje nevladnih organizacij, aktivistov in sindikatov na problematike v povezavi z migrantskimi delavci, na podlagi katerih je vlada v septembru 2011 sprejela Sporazum o socialnem zavarovanju med Slovenijo in Bosno in Hercegovino o uveljavitvi denarnega nadomestila tudi za brezposelne delavce migrante, ki imajo začasno prebivališče v Sloveniji. Do tedaj so bili do nadomestila upravičeni le brezposelni, ki so imeli v Sloveniji urejeno stalno bivanje. Poleg tega je bil z letom 2012 sprejet pravilnik, ki določa minimalne standarde bivanja, ki se jih morajo najemodajalci držati.

Podobno kot Jalušičeva tudi Pajnikova (2008, 224) ugotavlja, da »././ so migranti predstavljeni kot problem, ki ogroža lokalno prebivalstvo, država pa ne stori dovolj, da bi prebivalstvo zaščitila (pred migranti)«. Tudi v primeru luških delavcev gre za poudarjanje države kot akterja, ki ne poskrbi dovolj dobro za vse njene državljane, prav tako tudi za migrante (za razliko od poročanja v obdobju 2001–2003) in na nek način omogoča zlorabe in kršenje pravic migrantskih delavcev z nezadostnim angažiranjem in poseganjem v zakonodajo. Za razliko od poročanja medijev v obdobju 2001–2003, ko pomemben element predstavlja ogroženost lokalnega prebivalstva zaradi migrantov, lahko s pomočjo analize primera luških delavcev obravnavamo vpeljavo koncepta solidarizacije z migrantskimi delavci. Zaradi potencialne ogroženosti lokalnega prebivalstva pa v obdobju 2001–2003 pomembno vlogo igrajo intervencije policije. Pajnikova (2008, 226) v svoji analizi ugotavlja, da je v besedilih, v katerih je poudarjen dogodek, tema pogosto omejena na policijsko akcijo, kjer kot bistven akter nastopa država, ki sproža policijske akcije. V primeru delavcev v Luki

Koper pa je policija omenjena le ob protestu delavcev pred Luko Koper zaradi izvajanja preventivnih ukrepov, torej ne predstavlja enega bistvenih akterjev v medijskem poročanju. Poudarjanje kriminalizacije migrantov ter posledično viktimizacije avtohtonega prebivalstva (Jalušič 2001, 21) se v analizi primera v Luki Koper ni pokazalo kot izsledek kritične diskurzivne analize medijskega poročanja.

6.2 Preobrat v medijskem poročanju: vzpon solidarnosti do migrantov

S pomočjo kritične diskurzivne analize je bilo mogoče opaziti preobrat v medijskem poročanju, in sicer ne gre več za poudarjanje diskriminatornega diskurza s strani medijev, kot je bilo s pomočjo analize medijskega diskurza ugotovljeno pri Kraljevi (2008), Kuharju (2001), Jalušičevi (2001) in Pajnikovi (2008). To ne pomeni, da je problematika diskriminacije in izključevanja migrantske družbene skupine povsem izginila, saj je ponekod še vedno mogoče opaziti nestrpne izjave, vendar je ta praksa prisotna v veliko manjši meri kot pri poročanju v času »prebežniške krize«. O medijskem preobratu govori tudi Jalušičeva (2001, 20), ki ta pojav argumentira ne le s pozivi k strpnosti, ampak tudi s spremenjenim načinom pisanja o migrantih. Medijski preobrat se kaže v individualizaciji podobe migrantov na način predstavljanja posameznikov in njihovih tragičnih usod ter v spremembi nestrpnega diskurza v njegovo nasprotje. Kraljeva (2008) v povezavi z obratom v medijskem poročanju omenja objave pozivov različnih nevladnih organizacij, združenj in nekaterih predstavnikov političnega vrha k strpnosti pri obravnavi migrantov. Prav tako opaža pojav novinarskih prispevkov, ki obsojajo kriminalizacijo migrantov in poskušajo bolj reflektivno obravnavati problematiko migrantov. Pušenjak (v Jalušič, 2001) je govoril celo o katarzi slovenskih medijev. Pušnikova (2008, 133) preobrat v medijskem poročanju o migrantih prav tako poveže z vplivom nekaterih skupin in posameznikov, ki so opozorili na reproduciranje rasističnega diskurza. Po omenjenem preobratu je vulgarno in rasistično poročanje nadomestila bolj subtilna vloga diskurza oddaljevanja od tako imenovanih kulturnih tujcev. Rasističen diskurz na informativnih področjih poročanja je bil devulgariziran, vloga »uradnih glasov« policijskih sil, vladnih predstavnikov, strokovnjakov kot temeljnih utemeljiteljev družbenih dogodkov pa je postala bolj prikrita.

Jalušičeva (2001, 14) pravi, da medijski diskurz predstavlja eno od središč oblikovanja realnosti migrantske politike, pa tudi migrantskih politik v najširšem smislu. V praksi se to

kaže tako, da je politična elita, ob opozarjanju številnih akterjev na alarmantnost problematike ter pogostega medijskega poročanja o kršitvah temeljnih človekovih pravic, začela bolj restriktivno delovati do kršiteljev ter določila mediatorja pri pogajanjih, ki je bil zadolžen za urejanje razmer na področju stavke v Luki Koper. Še vedno so mnenja javnosti v povezavi s problematiko migrantskih delavcev v Sloveniji različna, vendar je tudi medijski diskurz pripomogel k širšemu, bolj odprtemu pogledu, ter v končni fazi bolj emancipatorni obravnavi migrantov. Podpora različnih nevladnih organizacij, kot so Nevidni delavci sveta (IWW), Alternativa obstaja, Mednarodno združenje transportnih delavcev, so pripomogle k zmanjšanju »nevidnosti« migrantskih delavcev. Tu je potrebno omeniti še vlogo političnih predstavnikov, še posebej predsednika republike Danila Türka, ki je s svojim kritičnim diskurzom do kršenja človekovih pravic migrantskim delavcem nedvomno vplival na pogled državljanov.

Na primeru stavke delavcev v Luki Koper sta avtorici Ksenija Vidmar Horvat in Tjaša Učakar (2011) poskušali prikazati pojav solidarnosti do in med delavci v njihovem skupnem delovanju proti negotovosti in izkoriščanju. Stavka žerjavistov in upor pogodbenih delavcev sta bili združeni v enotno delavsko zahtevo po varnem delovnem okolju, enakem plačilu za enako delo, enakopravnosti vseh delavcev oziroma prekinitvi segmentacije med delavci. V tem smislu je bila konstruirana solidarnost nad delitvami, ki označujejo hierarhično segmentiran trg dela. Masovno odpuščanje delavcev je sprožilo objave zgodb o delovnih in življenjskih pogojih delavcev migrantov, katere so posledično mediji imenovali »moderne sužnji«. V tako imenovano skupino spadajo delavci pretežno iz republik nekdanje Jugoslavije, ki živijo v negotovem položaju, delajo pogosto prek dogovorjenega delovnega časa, prejemajo pa manj kot minimalne plače ali celo sploh ne dobijo plačila za opravljeno delo, delodajalci pa jim pogosto ne plačujejo zakonsko predpisanih prispevkov. Razkritje tovrstnih primerov je prispevalo k okrepitvi nezaupanja v državo, politiko in pravno državo ter k vzpostavitvi dveh paralelnih (ne)legalnih držav. Pojav ekonomske recesije ni povzročil le visoke stopnje brezposelnosti, ampak tudi splošno nezaupanje v državne institucije, ki niso prispevale h kreiranju družbe, kjer bi bilo delo cenjeno in pošteno plačano. Namesto rasizma in ksenofobije se je pojavila nova oblika solidarnosti med in do migrantskih delavcev. Prevladuje diskurz, pri katerem ni zaznati dojemanja migrantskih delavcev kot razloga za negotov položaj slovenskih delavcev, ker naj bi migranti prevzeli delo slovenskim delavcem, ampak diskurz obtoževanja države, ki je dovolila izkoriščanje delavcev z namenom

zagotavljanja velikih dobičkov za nekatere posameznike, ki so nato bistveno prispevali k zaprtju podjetij.

Transformacija medijskega poročanja ni bila prisotna le v slovenskem prostoru, ampak je vključevala tudi poročanje tujih medijev. V nadaljevanju sledi obravnava primerov iz Francije in Velike Britanije, ki kažeta na vzpostavitev javnega sočutja do migrantov ter obravnave migrantov kot žrtev. Analiza Rosella (v Wood in King 2001, 5) je obravnavala deložacijo skupine »*sans papiers*« iz cerkve Saint-Bernard v Parizu leta 1996, vključevala pa je tako reprezentacije televizije, risank in tiska. Večji vpliv vizualne naracije na televizijskih zaslonih je pripomogel k delegitimaciji državnega delovanja in vzbuditvi javnega sočutja do prisilno izseljenih migrantov. Oblikovanje javnega sočutja do stiske skupine migrantov med francosko javnostjo, ki je bila običajno sovražna naravnana so migrantov, je prisililo vlado k reviziji politike, ki zadeva migrante. Poleg tega je bil zrušen medstrankarski konsenz o deložaciji kot ustreznem odgovoru na fenomen ilegalne migracije.

V britanskem tisku pa je veliko pozornost pridobil dogodek o smrti 58 kitajskih nelegalnih migrantov v neprodušno zaprtem prostoru znotraj tovornjaka v bližini pristanišča Dover. Javna zgroženost nad primerom je pripeljala do temeljitih preusmeritev v naravi debat o migrantih v britanskem tisku. Od tega dogodka naprej iskalci azila in ekonomski migranti niso več predstavljali osrednje tarče za tabloide, saj se je napad preusmeril na trgovce z ljudmi, ki na tovrsten način delajo z migranti. Sprememba retorike tiska je bila vidna pri obravnavi migrantov kot žrtev, torej viktimizaciji migrantov, v novem načinu interpretiranja mednarodnih migracij z obsežnimi informativnimi poročili o kitajski migraciji v Veliki Britaniji in Evropi ter v poročanju o gospodarski in družbeni koristi migracij. Celo nekateri konservativni časopisi so začeli obravnavati pozitivne aspekte porasta migrantov (Wood in King 2001, 8). Iz opisanih primerov je mogoče sklepati o moči tiska pri izražanju in oblikovanju javnega mnenja o problematiki migrantov, prav tako pa so pomembne povezave s političnimi strankami in ideologijami različnih tipov (Wood in King 2001, 10).

6.3 Analiza medijskega pojavljanja primera luških delavcev v štirih slovenskih dnevnikih časopisih

V kritično analizo diskurza je bilo vključenih 113 člankov, ki so bili objavljeni v štirih dnevnikih tiskanih časopisih, in sicer v Delu, Dnevniku, Primorskih in Slovenskih novicah v časovnem obdobju od 1. julija do 31. decembra 2011. Izbor analiziranega obdobja sovпада s

stavko žerjavistov in protestom pogodbenih delavcev v Luki Koper. Enota analize je medijski članek.

Tabela 6.1: Seznam časopisov ter frekvenčna in odstotkovna vrednost proučevanih člankov

ČASOPIS	FREKVENCE	ODSTOTKI
Delo	37	28%
Dnevnik	27	20%
Primorske novice	64	47%
Slovenske novice	7	5%
SKUPAJ	135	100%

Iz tabele (6.1) je mogoče razbrati neenakomernost pri poročanju slovenskih tiskanih časopisov, največjo frekvenco poročanja imajo Primorske novice, kar pa je glede na lokalno naravo časopisa pričakovano. Po frekvenčnosti novinarskega poročanja sledi Delo in nato Dnevnik, medtem ko Slovenske novice predstavljajo časopis, ki je najmanj poročal o analizirani problematiki, večinoma so bile tu prisotne kratke novice, ki predstavijo le osnovna dejstva ter potek stavke. V obdobju analiziranega polletja je bil objavljen povprečno manj kot en članek na dan (0,73). Če bi morebiti skrčili proučevano obdobje na od 1. julija do 30. septembra 2011 bi bila vrednost povprečnega poročanja približno en članek na dan (1, 17). Delež najbolj pogostega poročanja pa nastopi v avgustu (2,36 članka na dan), ko pride do stavkovnega vala v Luki Koper ter posledično do večje intenzitete pogajanj med upravo Luke Koper ter med sindikati delavcev, kasneje pa se pridružijo še predstavniki združenj izvajalcev pristaniških storitev, ki zaposlujejo migrantske delavce.

V zadnjih analiziranih mesecih, še posebej v novembru in decembru, je mogoče zaznati upad medijskega poročanja o primeru luških delavcev zaradi preusmerjanja pozornosti k parlamentarnim volitvam 2011, ki so se odvile 4. decembra 2011. Intenziteta poročanja po posameznih mesecih je predstavljena v spodnjem grafu (6.2).

Graf (6.2): Število objavljenih člankov po posameznih mesecih analiziranega obdobja

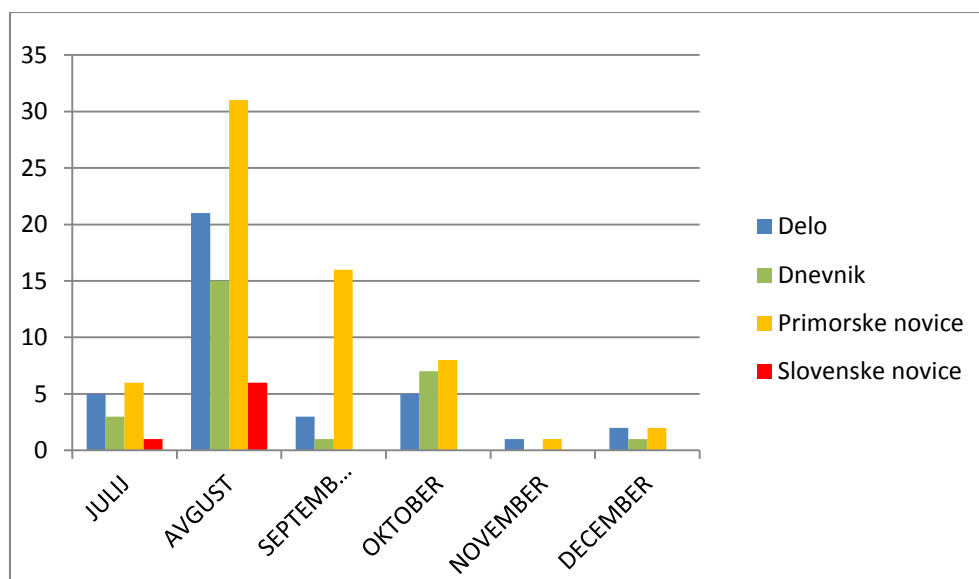

Tabela 6.3: Objavljeni članki glede na uvrščenost v tematske sklope

	DELO	DNEVNIK	PRIMORSKE NOVICE	SLOVENSKE NOVICE
NASLOVNICA	5	4	10	0
AKTUALNO (1)	9	5	38	7
GOSPODARSTVO (2)	19	12	0	0
KRONIKA	0	0	0	0
POSLOVNI DNEVNIK (3)	1	4	0	0
KOMENTAR (4)	3	2	7	0
DRUGO (5)	0	0	9	0
SKUPAJ	37	27	64	7

(1)= V rubriko AKTUALNO so uvrščene rubrike: Aktualno (Delo), Dogodki dneva (Delo), V ospredju (Dnevnik), Aktualno (Primorske novice), Dan v novicah (Slovenske novice).

(2)= V rubriko GOSPODARSTVO so uvrščene 3 rubrike iz časopisa Delo: Gospodarstvo; Gospodarstvo, Slovenija; Slovenija ter rubrika Slovenija iz časopisa Dnevnik.

(3)= V rubriko POSLOVNI DNEVNIK sodita rubrika Posel in denar (Delo) in Poslovni dnevnik (Dnevnik).

(4)= V rubriko KOMENTAR spadajo naslednje rubrike: Ozadja (Delo), Mnenja (Delo), Iz naših krajev (Delo), Komentar (Primorske novice), Zakaj zgodbe? (Primorske novice), Komentar (Dnevnik).

(5)= Pod DRUGO spadajo rubrike: Družba (Primorske novice), Pisma (Primorske novice).

Kraljeva (2008, 181) pravi, da je: »umeščanje člankov v posamezni tematski sklop tiskane edicije bistvenega pomena, saj vpliva na bralkino/bralčevo zaznavo in vrednotenje obravnavane tematike kot bolj ali manj (ne)problematične ali (ne)vredne pozornosti, s tem pa se dosega medijska konstrukcija realnosti *par excellence*«. Člankom na naslovnica, osrednjih straneh ali v tematskem sklopu črne kronike se namenja več pozornosti, ker so bolj opazni in zato tudi bolj brani, obenem pa vplivajo na širši kontekst razumevanja tematike. Za razliko od analize Kraljeve (prav tam), kjer je bilo največ člankov objavljenih v tematskem sklopu Kronika (še posebej je bil delež visok pri Slovenskih novicah) lahko iz tabele (6.3) razberemo, da se v rubriko Kronika ni uvrstil noben novinarski članek iz obravnavanih dnevnih časopisov. Največ obravnavanih besedil sodi v tematski sklop Aktualno ter v Gospodarstvo, še posebej pri Delu in Dnevniku.

V Primorskih novicah so bila v tematskem sklopu Družba objavljena tudi pričevanja delavcev, zaposlenih v podjetjih podizvajalcev pristaniških storitev, v sodelovanju z antropologinjama Uršulo Lipovec Čebren in Evo Brajkovič. V obdobju od 26. avgusta do 30. septembra je ta tematski sklop vsak teden temeljil na pričevanjih delavcev, v katerem je vsak teden drug delavec predstavil svojo zgodbo.

AKTERJI V OBRAVNAVANIH MEDIJSKIH BESEDILIH

Obravnavan primer luških delavcev so v medijskih besedilih spremljali različni akterji v različnih kontekstih izrekanja, katere bi lahko kategorizirali v sedem skupin, in sicer *migranti*; *predstavniki Luke Koper*; *delodajalci* (zunanji izvajalci pristaniških storitev); *nevladne organizacije*, *aktivisti in podporniki*; *predstavniki politične elite*, *država*; *sindikati* ter *odvetniki* treh pogajalskih skupin.

MIGRANTI predstavljajo skupino akterjev, katero novinarski diskurz v analiziranem polletnem obdobju označuje kot pogodbene delavce, podpogodbene delavce, protestnike, migrantske delavce, delavce na izposajo, delavce zunanjih izvajalcev, zunanje delavce, nekoliko bolj specifičen diskurz se običajno pojavlja v komentarjih in mnenjih, kot na primer

sužnji, novodobni sužnji, izkoriščani mezdni delavci, brezpravni delavci, izkoriščani in nevidni delavci. V primeru luških delavcev gre iz poimenovanj ter vsebinskih značilnosti sklepati, da se ugotovitve omenjenega primera razlikujejo od drugih raziskav, na primer Pajnikova (2008, 225) pravi, da so avtorji besedil migrante navajali kot vir ali kot povzročitelje konfliktov ali pa so se pojavljali kot akterji, ki v konfliktu nastopajo, niso pa ga aktivno povzročili.

Akter UPRAVE LUKE KOPER vključuje predvsem upravo Luke Koper s predsednikom uprave Gregorjem Veselkom, ki se v medijskem poročanju pojavlja skoraj v vsakem obravnavanem medijskem tekstu. V to kategorijo sodijo še člani nadzornega sveta Luke Koper ter njegov predsednik Janez Požar. V nekaterih člankih pa se pojavlja tudi nekdanji dolgoletni direktor Luke Koper Bruno Korelič, ki podaja svoje osebno mnenje o razlogih za neupravičenost stavke v Luki. V obdobju medijskega molka s strani pogajalskih skupin pa je okvirne rezultate pogajanja sporočila služba za odnose z javnostmi Luke Koper. V medijskem poročanju zasledimo tudi predstavnika sveta delavcev Marka Grabljeveca ter delavskega direktorja Matjaža Stareta.

Iz vrst DELODAJALCEV – IZVAJALCEV PRISTANIŠKIH STORITEV (IPS) se v medijskem diskurzu pojavljajo predvsem predsednik Gospodarsko interesnega združenja Izvajalcev pristaniških storitev (GIZ) Dušan Gak ter predsednik Interesnega združenja izvajalcev luškega transporta (ILS) Aleksander Krebelj. V medijskem poročanju so običajno zastopani kot IPS, zunanji izvajalci, v komentarjih pa se jih pogosto označuje kot lovce na profit, dobičkarje, izkoriščevalce, prilaščevalce moči, tajkune, bogatine, pretendente, manjšino magnatov ter kot mogotce.

PREDSTAVNIKI SINDIKATOV predstavljajo enega bistvenih akterjev v primeru boja za pravice luških delavcev, in sicer se pojavlja Sindikat izvajalcev pristaniških storitev (SIPS) in njegov predsednik Predrag Topić. Na čelu Sindikata žerjavistov pomorskih dejavnosti (SŽPD) nastopa Mladen Jovičić, poleg dveh omenjenih najpomembnejših sindikatov pa se omenja tudi Sindikat pristaniških delavcev Slovenije (SPD) in predsednika Pavla Lokovška, ki obsoja stavgajoče delavce, saj naj bi žerjavisti pod krinko zaščitnika vseh zaposlenih poskušali uveljaviti specifične interese določene kategorije zaposlenih ter jih privilegirati. V medijskih besedilih nastopa tudi Konfederacija sindikatov 90 (KS 90) in predsednik Peter Majcen. Podporo stavgajočim in protestnim delavcem pa v medijskem poročanju izražajo naslednji sindikati: Sindikalne centrale Alternativa, Solidarnost in Neodvisnost (predsednik Drago Lombar), Sindikat Slovenskih železnic, Zveza svobodnih sindikatov Slovenije s

predstavnikom Dušanom Semoličem, Sindikat pristaniških delavcev pristanišča Reka ter Mednarodno združenje transportnih delavcev (ITF).

V kategorijo akterjev ODVETNIKOV POGAJALSKIH SKUPIN spadajo: Aleksander Lisjak, ki zastopa žerjaviste in pogodbene delavce; Danijel Starman, ki zastopa zunanje izvajalce pristaniških storitev oziroma delodajalce ter odvetnik Luke Koper Damijan Gregorc.

V kategorijo akterjev NEVLADNIH ORGANIZACIJ, AKTIVISTOV in PODPORNIKOV lahko uvrstimo organizacijo Nevidnih delavcev sveta (IWW) ter aktivista dr. Andreja Kurnika, civilno iniciativo Alternativa obstaja, koprskega kulturnega delavca Marka Breclja, strokovnjaka za pomorsko pravo dr. Marka Pavliho, antropologinji Uršulo Lipovec Čebtron in Evo Brajkovič ter druge podpornike.

POLITIČNO ELITO oziroma DRŽAVO predstavljajo v medijskem diskurzu predsednik države dr. Danilo Türk, takratni predsednik vlade Borut Pahor, takratni prometni minister dr. Patrick Vlačič, poslanec Zaresa Franco Juri, varuhinja človekovih pravic dr. Zdenka Čebašek Travnik ter njen namestnik, direktor ZZV Koper Milan Krek, ki je opravil anketo o zdravstvenem stanju luških delavcev, ki so jo objavili vsi obravnavani časopisi z izjemo Slovenskih novic, prav tako se omenja tudi vlogo inšpekcijskih služb ter Slovenskih železnic. Pajnikova (2008, 225) v raziskavi omenja oblast kot najbolj raznoliko skupino akterjev, saj so se kot akterji pojavljali določeni predstavniki oblasti, oblastna politika kot celota in tudi posamezni uradi. Tekom analize primera luških delavcev je mogoče ugotoviti podobno, in sicer se med posameznimi akterji največkrat omenja predsednika države dr. Danila Türka, ki v svojih izjavah izraža podporo migrantskim delavcem in kršenje njihovih pravic označuje kot nacionalno sramoto. Velikokrat se omenja takratnega prometnega ministra dr. Patricka Vlačiča ter takratnega predsednika vlade Boruta Pahorja. Splošnejša poimenovanja so vključevala: državo, vlado, oblast oziroma oblastnike, predstavnike države, nekateri kritični novinarski prispevki pa so oblastnike poimenovali kot »množico parazitov v t. i. političnem razredu«.

Sledi diskurzivna analiza novinarskega poročanja v štirih slovenskih časopisih, kar nam bo služilo kot elementarna prvina za definiranje bistvenih značilnosti diskurza o migrantskih delavcih.

7 DISKURZIVNA ANALIZA PRIMERA DELAVCEV V LUKI KOPER

OPOZARJANJE NA KRŠENJE PRAVIC MIGRANTOV IN ODGOVORNOST DELODAJALCEV

Individualizacija migrantskih delavcev ter pripisovanje obraza migrantom se najbolj nazorno kaže v Primorskih novicah, in sicer pod tematskim sklopom Družba. Jalušičeva (2001, 21) omenja individualizacijo podobe migrantov s predstavljanjem posameznikov in njihovih tragičnih usod, kar je po njenem mnenju pokazatelj preobrazbe nestrpne retorike v njeno nasprotje. Že naslov članka, ki je umeščen na naslovnico časopisa »Delam 12 ur na dan, 250 ur na mesec. Za 2,4 evra na uro« sproža v bralcu spraševanje o pogojih in razmerah, v katerih migrantski delavci živijo in delajo. Vsak podatek v naslovu nam kaže kršenje pravic delavcev, saj Zakon o delovnih razmerjih določa osemurni delavnik ter 40 ur tedenskega dela. Omenjena urna postavka pa kaže nizko vrednotenja njihovega dela.

»Življenja, poleg pristanišča pravzaprav nimam. Poznam samo Luko, šefa in telefon. Delodajalcu moram biti nenehno na razpolago, nenehno dosegljiv. Kadarkoli me lahko pokliče in mi ukaže, naj grem delat. Redno me kliče uro pred koncem izmene, da moram podaljšati še štiri ali pet ur. Tako nimam nobenega delovnega urnika, saj sproti določa, kdaj in koliko bom delal. [...]moram iti delat, sicer mi šef grozi z odpovedjo« (Primorske novice 2011c, 15).

Uporaba tvornega glagolskega načina izpostavlja vršilca dejanja, v tem primeru gre za delodajalca, saj mu mora biti delavec po pričevanjih vedno na voljo, torej gre za poudarjanje odgovornosti omenjenega akterja. Uporaba tvornega načina je povezana z namero sporočanja, in sicer takrat, ko se želi pozornost bralca usmeriti na vršilca dejanja in mu s tem pripisati odgovornost (Fowler 1991, 78). Avtor izpostavlja kršitve pravic delavcev, kar vzbuja v bralcu solidarnosten vtis, saj gre za poročanje o nemočnem položaju marginalizirane skupine.

»So delavci, ki so čisto na dnu, bolj na dnu od tistih na dnu. Ki so izven urejene družbe. So delavci, za katere ne veljajo več kot stoletje stari dosežki delavskih in sindikalnih bojev: osemurni delavnik, čas za počitek in spanje, čas zase in za družino. [...]Nimajo prostega časa za oddih in izobraževanje, ker jim ga delodajalci pač ne dajo, če bi jim ga, bi se dajalci dela, njih lastniki, morali odpovedati četrtemu avtomobilu, tretji jahti in drugi vili z bazenom« (Škrli 2011, 15).

V isti izdaji Primorskih novic je poleg pričevanja delavcev objavljen članek o tako imenovanih nevidnih delavcih. Ponavljanje metafore »na dnu« kaže na prekaren položaj migrantskih delavcev in njihovo umeščanje na dno družbene lestvice. Zanikane besedne zveze kažejo na avtorjevo strinjanje z zabeleženim ter na zadeve, katerih delavci nimajo, pa bi jih po zakonu morali imeti. Ducrot (1988, 215) govori o deskriptivnem zanikanju, pri čemer gre za zanikanje, ki prikazuje dejansko stanje, ne da bi njegov avtor svoje govorjenje predstavil, kot da se upira nasprotnemu govoru. Nasproti temu zanikanju pa je avtor postavil »polemično« zanikanje, ki se upira nasprotnemu mnenju.

V okviru zadnjega stavka gre za izpostavljanje neenakovrednega finančnega položaja delodajalcev in delojemalcev, saj naj bi si delodajalci, na račun kršenja pravic delavcev, prislužili določene luksuzne dobrine. Uporaba modalnega glagola »morati« izraža obligacijo, in sicer v primeru, da bi delodajalci delavcem omogočili prosti čas, bi se bili posledično primorani odreči omenjenim dobrinam.

*»Kakršnokoli nedosledno **vedenje delodajalcev** do delavcev povzroča večjo obolevnost in invalidnost ter **obremenjuje** celotno družbo in davkoplačevalce.[...]vprašani **luški delavci** so močno **preobremenjeni**«* (Kraljevič 2011b, 4).

Milan Krek z Zavoda za zdravstveno varstvo Koper je opravil anketo med luškimi delavci v času stavke oziroma protesta. Izsledki te ankete so bili objavljeni v vseh obravnavanih časopisih, razen v Slovenskih novicah, ki problematiki posvečajo veliko manj pozornosti kot ostali obravnavani časopisi.

Izpostavljena je kulpabilizacija delodajalcev, ki so odgovorni ne le za slabo zdravstveno stanje delavcev, ampak tudi za obremenitev davkoplačevalcev. Zaznati je mogoče dualizem poročanja o delodajalcih in delavcih, saj delodajalci obremenjujejo, delavci pa so zaradi njih preobremenjeni. Tudi uporabljen glagolski način zagovarja to tezo, saj je nazorno izražen vršilec dejanja (v tem primeru delodajalci) ter akter, ki je od dejanja prizadet (torej delavci).

*»Uprava Luke Koper »razume **stiske pogodbenih delavcev**«, ki jih njihovi **delodajalci** pogosto **izkoriščajo**, vendar to zadeva odnos med temi pogodbenimi delavci in podjetji, ki jih zaposlujejo«* (Šuligoj 2011a, 1).

Potrebno je izpostaviti priznavanje problematike s strani več akterjev, celo s strani uprave Luke Koper, ki je posredno odgovorna za položaj migrantskih delavcev.

»[...] večjih kršiteljev pri delodajalcih IPS naj bi bilo šest, ti naj bi tudi močno diskriminirali in šikanirali svoje delavce, zlasti tiste, ki so se udeležili protesta« (Rotar 2011g, 9).

Izbira modalnosti je indikacija za novinarsko stališče, sodbo in politično prepričanje ter predstavlja enega temeljnih elementov medosebne funkcije jezika. Nanaša se na stopnjo avtorjeve prepričanosti o njegovih izjavah. Pomembna je zlasti takrat, ko lahko novinar z uporabo modalnosti doseže določene politične učinke (Richardson 2007, 62). Uporaba tovrstne modalnosti (»naj bi bilo«) kaže na to, da avtor ni prepričan v odgovornost delodajalcev.

»[...] diskriminacije in šikaniranja se nadaljujejo, en delavec je bil zaradi posledic psihofizične izčrpanosti in pritiskov odpeljan na zdravljenje v Idrijo, nadaljujejo pa se tudi prekoračitve delovnih urnikov,« pravi v dobesednem navedku predsednik sindikata izvajalcev pristaniških storitev Predrag Topič (Rotar 2011f, 9).

Izbrano poročanje kaže na prekaren položaj delavcev in kulpabilizacijo delodajalcev, ki kršijo pravice delavcev do te mere, da je bilo potrebno nekatere izmed njih hospitalizirati.

V tem primeru ves pomen ni vključen v tekst, da bi ga preprosto prebrali, saj je uporabljen predpostavljen pomen teksta. Predpostavljane je zdravorazumsko in implicitno vključevanje določenih trditev (Richardson 2007, 63). Predpostavljane torej izraža implicitni pomen danega in samoumevnega, kar v tem primeru predstavlja uporaba glagola stanja »se nadaljujejo«. Implicitni pomen nam pove, da so se diskriminiranja in šikaniranja začela že v preteklosti.

»[...] mnogi od njih odkrito govorijo o izkoriščanju in metodah dela, ki spominjajo na sužnjelastništvo« (Rotar 2011a, 8).

Medijski diskurz pogosto uporablja fraze »sužnjelastništvo«, »suženjstvo«, »sužnji«, s katerimi poskuša navadno orisati problematiko delovnih razmer migrantskih delavcev. O uporabi tega pojmovanja govori tudi Vidmar Horvatova in Učakarjeva (2011, 12), ki v medijskem poročanju prav tako zasledita rabo termina »moderni sužnji« za migrantske delavce.

»Enostavno bi moral nekdo priti, s policijo in kriminalisti, ugotoviti kršitve ter te **sužnje osvoboditi, odgovorne pa zapreti,** » pravi sindikalni predstavnik žerjavistov Mladen Jovičić (Vidrih 2011b, 3).

Modalni glagoli in prislovi so običajni za interpretativno zvrst, torej za »mnenjske« novinarske žanre, kot so na primer kolumna, komentar, ocena itd. (Richardson 2007, 60). Modalnost se izraža na štiri načine: kot resnica, kot obligacija, kot dovoljenje in kot zaželenost. V tem primeru gre za obligacijo, ki se izraža z zapovedmi ali normativnimi trditvami. Gre za izražanje percepcije avtorja, da se določeni dogodki ali odločitve »morajo« zgoditi. Zgornji citat zahteva odgovorno osebo, ki bi prepoznala kršitve ter na podlagi tega ukrepala.

»Zahtevamo osnovne delavske pravice. Plače so nizke, delamo po več izmen skupaj, **delodajalci nam ne plačujejo prispevkov, nadur, praznikov ... Obnašajo se, kot da smo njihovi sužnji ... Ne nameravamo odnehati. Saj ne nazadnje nimamo česa izgubiti [...]**« (Vidrih 2011c, 3).

Uporaba glagola stanja »odnehati« predpostavlja delovanje, saj bodo nadaljevali s protestom.

»Zasledil sem, denimo, da se nekateri **podizvajalci vozijo s porscheji**« (Gleščič 2011c, 3).

V Primorskih novicah je bil objavljen zgornji dobesedni navedek predsednika uprave Luke Koper Gregorja Veselka, ki sumi, da delodajalci kršijo pravila ter na račun izkoriščanja delavcev uživajo v posedovanju omenjenih dobrin.

»A če uprava ne bo sprejela njihovih zahtev, so znotraj stavkovnega odbora »odločni, da se bomo **borili do zmage**«« (Vidrih 2011a, 3).

Besede sindikalnega predstavnika žerjavistov Mladena Jovičića vključujejo uporabo vojaške terminologije z uporabo glagola »borili«. Richardson (2007, 47–48) pravi, da uporaba vojaške terminologije ali vojne metaforike služi povečanju dramatičnosti novice in na ta način poskuša pritegniti bralce. Vojna metaforika konotira agresijo, delitev na »nas« in »njih« ter na simbolni ravni ustvarja kohezivnost »naše« skupine z razlikovanjem od »druge« skupine. V primeru Luke Koper predstavlja delitev na »mi« in »oni« vlogo delavcev ter delodajalcev.

»[...] uprava se bo zavzela za rešitev težav in se bo **reševanja** problematike podpogodbenih delavcev lotila resno« (Slovenske novice 2011b, 2).

Tudi iz poročanja v Slovenskih novicah je mogoče razbrati priznavanje problematike podpogodbenih delavcev in pozive k ureditvi razmer. Za razliko od ksenofobičnega poročanja Slovenskih novic v času »prebežniške« krize, kar je pokazala raziskava Romana Kuharja (2001, 55).

»Delavci so opozorili, da njihovi **delodajalci** nanje izvajajo močan **pritisk**. »Prek sms nam **grozijo**, da moramo pristopiti k delu, sicer nas bodo odslovili. [...] **Vodstvo Luke Koper** nam **ne želi prisluhniti**. Pravijo, da se jih težave delavcev, ki so zaposleni pri drugih podjetjih, **ne tičejo**« (Vidrih 2011c, 3).

Gre za vključitev izjave Predraga Topića, ki kaže na uporabo elementa opisnega zanikanja, ki prikazuje dejansko stanje, ne da bi avtor svoje parole predstavil, kot da se upira nasprotnemu govoru (Ducrot 1988, 215).

*Za protestno prekinitev dela (stavkati ne morejo) so se odločili tisti, ki bodo zdaj verjetno izgubili vse. Marsikoga od njih zaradi upora »gazda« **ne bo več poklical na šiht**. Nekaterim je na telefončkih celo že zapiskalo sporočilo z odpovedjo. **V Bosni se pač vedno lahko dobi nove in poslušne pridne roke**. [...] Drugi pa so podpogodbeniki, ki so pred vrati pristanišča brez sogovornika in zdaj še brez dela povrhu. Če kdo, imajo **ti razlog za upor**. Ker jim v žepe večinoma kane drobiž, ker njihovi prispevki morda niso plačani, nadure niti ne, ker nekateri delajo po več izmen zapored, delovna inšpekcija pa, kot da je ni (Primorske novice 2011a, 2).*

Avtor delodajalca poimenuje »gazda«, ki predstavlja nižje pogovorni izraz za delodajalca. Najprej je uporabljen tvorni glagolski način, nato pa trpni, vendar se vse nadaljnje trditve nanašajo na dejanja »gazde« oziroma delodajalcev. Uporabljen je prislov »morda«, kar pomeni dopuščanje tudi drugačnih interpretacij. Avtor eksplicitno omenja migrantske delavce, ki po večini prihajajo iz Bosne in Hercegovine ter njihovo upravičenost do protesta. Modalnost je prav tako izražena s prislovom »verjetno«.

»Grožnje protestnikom se namreč nadaljujejo. [...] nekateri delodajalci, ki svojim delavcem dajejo v najem tudi stanovanja, so odpovedali najem in morajo na cesto. Ne preseneča, da delavci izgubljajo potrpljenje in hočejo stopnjevati proteste« (Glešič 2011b, 2–3).

Gre za citat predsednika SIPS Topića, kjer je z modalnim glagolom »morajo« izražena obligacija. Pojavlja se kot avtoritativna trditev in se pogosteje uporablja v senzacionalističnem tisku (Richardson 2007, 60). Glagol stanja »nadaljujejo« predpostavlja delovanje oziroma gibanje, kar pomeni, da so grožnje bile prisotne že prej.

Metafora je v tem primeru izražena skozi besede »morajo na cesto« in pomeni dobesedno prenašanje besed ali uporabo besed v indirektnem pomenu. Tu gre za razmeroma transparentne prenose pomena, kjer do prenosa pride zaradi logične povezanosti pojavov (Vezovnik 2009, 118). Omenjena retorična figura kaže na izgubo bivališča migrantov.

Sledi povzetek diskurza o delodajalcih in delavcih s pomočjo Richardsonove metode (2007, 47) z uporabo dihotomije »mi« in »oni«.

»ONI« (delodajalci): ukaže, grozi z odpovedjo, ne dajo, izkoriščajo, diskriminirajo, šikanirajo, ne plačujejo, vozijo s porscheji, izvajajo pritisk, grozijo, odslovili, dajejo v najem stanovanja, odpovedali najem.

»MI« (delavci): nimamo življenja, nimam delovnega urnika, na dnu, izven urejene družbe, nimamo prostega časa, močno preobremenjeni, v stiski, odpeljan na zdravljenje, sužnji, moramo na cesto, izgubljajo potrpljenje, brez dela, v žepe kane drobiž, delajo po več izmen zapored.

Richardson (2007, 47) pravi, da besede posredujejo družbene vtise in vrednotne sodbe, ki jih lahko dojemamo kot denotativne in konotativne pomene. Vsi tipi besed, še posebej samostalniki, pridevniki, glagoli in prislovi, nosijo poleg denotativnega še konotativni pomen. Zgoraj navedena poimenovanja sporočajo poseben pomen in s tem jasno uokvirjajo pomen zgodbe. Iz tega je razvidno, da so novinarji jasno razlikovali med »nami« in »njimi«.

Bipolarizacijo diskurza na »mi« in »oni« omenja tudi Kraljeva (2008, 190), vendar gre v njenem primeru za dihotomijo med viktimiziranimi avtohtonimi prebivalci in migranti, katere zaznamuje kriminalizacija in posledično kulpabilizacija. V povezavi s tem lahko v primeru luških delavcev opazimo transformirano poročanje medijev, saj migranti tokrat zavzemajo

popolnoma nasprotno vlogo. Tudi Wood in King izpostavljata (2001, 8), da migranti ne predstavljajo več osrednje tarče za medije, saj se je napad preusmeril na odgovorne, ki na tovrsten način delajo z migranti. V primeru luških delavcev gre podobno za kulpabilizacijo odgovornih (delodajalcev) in viktimizacijo migrantov. Kuhar (2001, 47) poudarja porast objavljenih člankov o tihotapcih ilegalnih migrantov, kjer so migranti predstavljeni kot njihove žrtve. Sprememba poročanja tiska je bila vidna pri obravnavi migrantov kot žrtev, torej v viktimizaciji migrantov.

Jalušičeva (2001, 16) v svoji analizi medijskega poročanja med letoma 2000 in 2001 izpostavlja medijsko poimenovanje migrantov, ki so prihajali v Slovenijo, kot ilegalnih migrantov, ilegalcev, nezakonitih pribežnikov, tujcev, beguncev, nevajenih osebne higijene. Analiza Pajnikove (2008, 224), ki obravnava obdobje medijskega poročanja med letoma 2001 in 2003, pa navede tudi nekatera poimenovanja migrantov, ki so značilna za analizo primera luških delavcev. Za poimenovanje migrantov so se pojavljali naslednji izrazi: azilanti, tujci, ilegalci, odvečni, golazen, prosilci za azil, bedniki, *nesrečniki*, *reveži*, *siromaki*. Zadnja tri poimenovanja kažejo na obravnavo migrantov iz druge perspektive in izkazovanje solidarnosti. Tekom analize luških delavcev pa mediji, z večjo mero senzibilnosti, označujejo migrante kot pogodbene delavce, podpogodbene delavce, protestnike, migrantske delavce, delavce na izposajo, delavce zunanjih izvajalcev, zunanje delavce, sužnje, novodobne sužnje, izkoriščane mezdne delavce, brezpravne delavce, izkoriščane in nevidne delavce. V primeru luških delavcev gre torej iz poimenovanj ter vsebinskih značilnosti sklepati, da se ugotovitve omenjenega primera razlikujejo od obstoječih raziskav.

VLOGA PREDSTAVNIKOV POLITIČNE ELITE IN KRIVDNA VLOGA DRŽAVE

»Da je zakonodaja, ki zadeva priseljene delavce neustrezna, je [...]dejal tudi predsednik republike Türk, ki je težave migrantskih delavcev označil kot kršitev človekovih pravic in nacionalno sramoto. »Sam pričakujem, da se bodo vlada in sindikati močneje angažirali [...]« Kritičen je bil tudi do dela inšpekcijskih služb, ki jih je pozval k hitrejšemu in bolj učinkovitemu delovanju» (Lukič 2011, 4).

Breda Luthar v svojem delu Poetika in politika tabloidne kulture proučuje tudi vlogo zunanjih glasov, katere novinarji vključijo v poročanje, da bi podkrepili njihovo podajanje zgodbe. *»Uporaba zunanjih glasov predstavlja domnevni avtentični empirični dokaz, ki potrjuje verodostojnost institucionalne interpretacije« (Luthar 1998, 235). Vloga predsednika države*

predstavlja delovanje za skupno dobro ter označuje problematiko migrantskih delavcev kot nacionalno sramoto, kar je avtor namenoma vključil v svoj prispevek.

Fairclough (1995a, 57) navaja, da se neposredni diskurz uporablja, ko je sekundarni diskurz pomemben, dramatičen, prodoren, ko je vir sekundarnega diskurza avtoriteta, ko se novinar poskuša priključiti ali oddaljiti od sekundarnega diskurza, ali pa, ko je novici odmerjenega veliko prostora. V tem primeru predstavlja sekundarni diskurz, torej diskurz predsednika države, pomembno stališče, prav tako velja vir sekundarnega diskurza za avtoriteto, novinar pa se v zgornjem prispevku želi priključiti mnenju predsednika države.

»Ni opravičila za neenak položaj delavcev podizvajalcev in zaposlenih v Luki Koper« [...], uprava Luke bi morala s podizvajalci sklepati takšne pogodbe, ki ne bodo ustvarjale plačnih anomalij in postavljale najemnih delavcev v neenakopraven položaj« (Gleščič 2011b, 2–3).

Razčlemba izjave predsednika Türka kaže na uporabo obligacijske modalnosti, ki se nanaša na prihodnje dogodke in še posebej na stopnjo, pri kateri govorec verjame, da bi se določena odločitev »morala« sprejeti (Richardson 2007, 60). V tem smislu bi morala luška uprava začeti sprejemati drugačne pogodbe, ki bi delavce enakopravno obravnavale.

»Sočustvovali so s položajem pogodbenih delavcev, se zavzeli za njihov boljši položaj, vendar so prepričani, da bi morali to problematiko reševati na ravni države« (Kraljevič in Šuligoj 2011c, 8).

Gre za sočustvovanje večine zaposlenih, ki so poslali odprto pismo predsedniku Danilu Türku, takratnemu premierju Borutu Pahorju, takratnemu prometnemu ministru Patricku Vlačiču in nadzornikom v Luki Koper. Ponovno je izražena modalnost kot obligacija (Richardson 2007), saj je odgovornost na strani države, ki »bi morala« ukrepati.

»Ve se, na kateri strani je država. Že dvajset let je na strani bogatinov, tajkunov in menedžerjev. [...] Zdaj nimamo kapitalistov. Dobili smo tajkune« (Škrlj 2011, 15).

Tu je potrebno izpostaviti kulpabilizacijo države s tem, ko naj bi podpirala menedžerje, namesto delavcev. Neologizem »tajkun« označuje premožnega poslovneža, raba tega neologizma pa se je v Sloveniji začela pogosteje pojavljati po tem, ko je vlada sprožila tako

imenovano protitajkunsko kampanjo. Uporabljena je v slabšalnem tonu, saj se nanaša na poslovneže, ki so si v času privatizacije ustvarili veliko premoženja.

Uporaba fraze »ve se« kaže na eksplicitno izražen položaj države, ki zagovarja interes kapitala, namesto delavcev. Kuhar (2001, 53) pravi, da pisanje v stilu »vse kaže, da...« oziroma »kot je znano« ali »ve se« izraža samoumevnost napisanega.

*»Res, da so tokrat **pristojni modro molčali**, saj se »rešitelji« Mure, Aerodroma, NLB, avtocestnega križa in drugih nacionalnih interesov tokrat **niso pretirano zganili**, po novem se namreč **ne vmešavajo v gospodarstvo**. Čeprav takšno, ki konkurira na podlagi **poceni in brezpravne delovne sile**. Pozitiven odziv je na srečo prišel s strani predsednika republike Danila Türka, ki je z izrazom podpore dokazal, da privid resne države še ostaja« (Rotar 2011e, 3).*

Fraza »modro molčali« zajema metaforično predstavljanje državne neintervencije v reševanje problematike delavcev. Avtor opozarja na krivdno vlogo države, ki ne ukrepa zoper kršenje pravic delavcev ter izpostavlja pozitivno vlogo predsednika republike. V tem primeru se modalnost izraža s prislovnim izrazom »na srečo« (Vezovnik 2009, 124).

*»**Država**, večinska lastnica Luke Koper, ki bi ta gordijski vozec lahko presekala, **brezbrižno molči**. Ne Vlačič ne Pahor ali kdo drug od tistih, ki odločajo, se še **ni oglasil**. [...] Navsezadnje bo morala država dokazati, da je **vsak pristaniški delavec tudi človek in zagotoviti sistemske rešitve, ki bodo vsem zagotavljale dostojne pogoje**« (Rotar 2011b, 3).*

Avtor z uporabo fraze »presekati gordijski vozec« metaforično vpelje vlogo države, ki bi lahko z odločnim posegom rešila zahtevno zadevo. Hkrati pa je modalnost tu izražena z resničnostno modalnostjo »država bi lahko« in s tem vpelje negotovost modalne trditve, saj ni velike verjetnosti, da bo država intervenirala (Richardson 2007, 60). Obligacijska modalnost pa je izražena z besedami »država bo morala dokazati«.

Država je tudi v analizi Kraljeve (2008, 187) obravnavana kot krivec za nastalo situacijo, saj je tista, ki bi morala v prvi vrsti poskrbeti za dobrobit in socialno varnost ljudi, vendar tega ne počne. Država je v analizi Jalušičeve (2001, 25–39) problematizirana kot oblast, postavljena nasproti »trpečim« prebivalcem, ki ne trpijo le zaradi migrantov, ampak predvsem zaradi odnosa države do njih, saj naseljuje migrante v njihovo okolico brez njihovega soglasja. Analiza je pokazala, da predstavlja razlog za ksenofobijo in rasizem predvsem politika

države. Država je bila torej predstavljena kot sovražna institucija, ki je sumljiva, če ne služi ljudstvu in njegovim interesom, saj je poudarjen pomen pravic slovenskega ljudstva. V primeru analize luških delavcev pa ne gre za problematizacijo državnega naseljevanja migrantov in ksenofobne perspektive, ampak za opozarjanje na neangažiranost države pri reševanju problematike migrantov.

*»Res, formalno si Veselkova uprava lahko umije roke. A po drugi strani, v državnem pristanišču, ki se kiti s certifikati odličnosti, menda ja **ne bomo dopustili**, da se dogajajo **vegradi**«* (Primorske novice 2011a, 2).

Fraza »umiti si roke« zajema metaforično predstavljanje uprave Luke Koper, ki ne sprejme odgovornosti za storjeno negativno dejanje. Z uporabo besede »vegradi« avtor vključi vlogo gradbenega podjetja Vegrad, ki je izkoriščalo prekaren položaj migrantskih delavcev ter opozarja na ponavljanje podobne zgodbe.

*»Včeraj sta se **prvič** od začetka stavke **vendarle oglasila** tudi predsednik vlade **Borut Pahor** in prometni minister **Patrick Vlačič**, ki pa sta **zgolj** izrazila upanje, da se bo stavka končala«* (Rotar 2011c, 5).

Očitki gredo v smeri poznega odzivanja takratnega predsednika vlade in takratnega prometnega ministra na stavko v Luki Koper ter njunega nezadostnega angažiranja pri reševanju problematike. Tvorni glagolski način kaže na izpostavljanje odgovornosti omenjenih akterjev ter nezadovoljstvo v smislu, da bi lahko več storila za rešitev zadeve.

*»**Pozivam vas** gospod **predsednik vlade**, da čim prej omogočite primerne zakonodajne rešitve, ki bodo **preprečile** nadaljnje **izkoriščanje** pogodbenih **delavcev** podizvajalcev. To je treba storiti **takoj**. Dopust ne more biti izgovor!«* (Vatovec 2011, 4).

Gre za stališče poslanca Franca Jurija, ki je odprto pismo naslovil na takratnega predsednika vlade. Avtor izraža močnejše emotivno doživljanje, saj je uporabljen element eksklamacije. Uporaba besede »nadaljnje« pa predpostavlja, da so delavci že bili in so še vedno predmet izkoriščanja.

Pajnikova (2008, 225) ugotavlja, da oblast predstavlja najbolj raznoliko skupino akterjev, saj so se v medijskih besedilih pojavljali posamezni predstavniki oblasti, oblastna politika kot

celota in posamezni uradi. Njene ugotovitve se skladajo tudi z analizo primera delavcev v Luki Koper, saj tudi v tem primeru oblast vključuje najbolj raznoliko skupino akterjev.

ODGOVORNOST LUKE KOPER

*»Luka bo zaposlila šest, čez čas pa še pet žerjavistov. Zanima nas, zakaj jih takoj ne zaposli 30, ampak **najema sužnje iz Bosne** in jih plačuje po 630 evrov, pri čemer delajo od 250 do 300 ur« (Kraljevič 2011a, 4).*

To so besede sindikalnega predstavnika žerjavistov Mladena Jovičića, ki pogosto uporablja terminologijo *»suženjstva«*. S tvornim glagolskim načinom izpostavlja odgovornega akterja, in sicer Luko Koper. Vprašalnica *»zakaj«* predpostavlja sporno najemanje migrantskih delavcev s strani Luke Koper ter minimalno plačevanje za prekomerno opravljeno število delovnih ur.

*»Če so ljudje zunaj pristanišča vedeli, kaj se dogaja s pogodbenimi delavci, **naj vodstvo Luke ne govori, da ni vedelo**, oziroma da to ni v pristojnosti podjetja ... Na svojem dvorišču si vendar **ti gospodar!**« (Vidrih 2011e, 2).*

Gre za izjavo nekdanjega vodje železniškega transporta. Zanimane besedne zveze kažejo na deskriptivno zanikanje, pri katerem se avtor strinja z zabeleženim (Ducrot 1988, 215). Torej če poenostavimo, bi lahko rekli da *»naj vodstvo Luke pove, da je vedelo«* za izkoriščanje delavcev.

VLOGA AKTIVISTOV IN PREDSTAVNIKOV NEVLADNIH ORGANIZACIJ

*»[...]Kurnik opozarja, da se **problema novodobnih suženjskih delavcev** »ne da rešiti z nekaterimi paternalističnimi humanitarnimi gestami«. Po njegovem mnenju je ključna uvedba novih oblik predstavništva delavskih interesov [...]« (Lukič 2011, 4).*

Aktivist organizacije Nevidni delavci sveta Andrej Kurnik je opozoril na potrebo po drugačnih sindikalnih organiziranjih. Uporabljena je terminologija suženjstva, saj delavce migrante označuje kot novodobne sužnje.

V obstoječih analizah so avtorji poudarjali pomen aktivistov in nevladnih organizacij v boju za spremembo položaja migrantov. Jalušičeva (2001, 19) izpostavlja pomen nevladnih organizacij, skupin intelektualcev in raziskovalcev, ki so opozarjali vlado na nekorektno obravnavo migrantov. Kraljeva (2008) omenja objave pozivov različnih nevladnih organizacij, združenj in nekaterih predstavnikov političnega vrha k strpnosti pri obravnavi migrantov, ki so prispevale k transformaciji medijskega poročanja. Pajnikova (2008, 226) pravi, da so se nevladne organizacije kot akterji pojavljale v vlogi avtorjev komentarjev ali pisem bralcev, ki so jih oblikovale kot odprta pisma javnosti oziroma protest ob podpihovanju ksenofobije. V omenjenih besedilih je omenjenih več akterjev, večinoma mediji, politiki in država, poudarjena pa je njihova pasivna vloga pri urejanju problematik v povezavi z migranti. Omenjene izsledke analiz lahko primerjamo z analizo primera luških delavcev, saj so nevladne organizacije in aktivisti svoja stališča sporočali v obliki odprtih pisem javnosti ter se, kot je razvidno iz izbranih analiziranih citatov, pojavljali kot avtorji komentarjev o problematiki migrantskih delavcev. Tudi v primeru luških delavcev je pritisk aktivistov in nevladnih organizacij bistven za vpliv na državo in posledično na zakonske spremembe.

*»Oglasili so se tudi predstavniki gibanja Nevidnih delavcev sveta (IWW) [...]. Toda **država** je večinska lastnica Luke Koper, sočasno pa **odgovorna za** vzpostavitev okvira, znotraj katerega je tovrstno **izkoriščanje** sploh mogoče«* (Kraljevič in Šuligoj 2011b, 9).

Aktivisti Nevidnih delavcev sveta znova eksplicitno opozarjajo na vlogo države, ki dopušča kršitve, s čimer je ponovno izpostavljena kulpabilizacija države. Na to opozarja tudi uporabljen tvorni glagolski način.

*»**Stavkajoče** v Luki Koper so **podprli** tudi Nevidni delavci sveta (IWW), Alternativa obstaja, Mednarodno združenje transportnih delavcev (ITF), sindikat Slovenskih železnic in poslanec Zaresa Franco Juri [...]*« (Kraljevič in Šuligoj 2011a, 9).

Avtor je navedel vse akterje, ki podpirajo reševanje problematike delavcev migrantov ter na nek način poskušal spodbuditi tudi podporo bralcev.

*»**Nevidni delavci sveta smo** aktivno **podprli stavko**. [...] ker v Luki Koper prek različnih podizvajalcev dela velika skupina ljudi, ki so v zelo **podobnih** statusnih in delovnih **razmerjih**, **kot drugi migrantski delavci**, denimo tisti, ki so delali **za SCT ali Vegrad**«* (Vatovec 2011, 4).

V tem primeru je avtor uporabil eno temeljnih retoričnih figur z imenom komparacija, ki je podlaga za vse oblike metaforike. Pomeni primerjavo kakega pojava z drugim, pri tem pa mora obstajati med njima določena podobnost (Vezovnik 2009, 118). Avtor primerja migrantske delavce v Luki Koper z delavci v SCT-ju in Vegradu, saj lahko v omenjenih gradbenih podjetjih opazimo podobne prakse uprav podjetij do delavcev.

Raba besede »tisti« označuje vključitev eksistencialne predpostavke. Ideološkost testa je v tem smislu potrebno razumeti kot poskuse hegemonizacije in univerzalizacije njegovih pomenov (Vezovnik 2009, 130). Avtor s tem poskuša poenotiti primere kršenja temeljnih pravic migrantskih delavcev ter vzpostaviti splošen dominantni diskurz, ki bi obsojal tovrstna dejanja.

»Podporo žerjavistom Luke Koper in »delavcem sužnjem iz podpogodbenih podjetij, ki trpijo posledice neoliberalnega delirija političnih oblasti in grabežljivosti delodajalcev,« [...] je že oznanila Alternativa Obstaja« (Vidrih 2011c, 3).

Pogosto je uporabljena terminologija suženjstva za poimenovanje delavcev migrantov. Način, kako so akterji poimenovani v novinarskem diskurzu, ima pomemben vpliv na način, kako so ljudje zaznani in obravnavani v družbi (Richardson 2007, 49). Migrantski delavci torej v družbi prevzemajo vlogo sužnjev, katerim pravice so kršene. Dihotomija »trpečih delavcev sužnjev« ter »grabežljivih delodajalcev« ustvarja polarizacijo med omenjenima skupinama. Besedna zveza »delirij političnih oblasti« metaforično kaže na motnjo zmedenosti politične elite ter na njihovo odgovornost za nastalo problematiko.

»Vsi delavci naj bodo neposredno zaposleni v Luki Koper, brez posredovanja nekakšnih slamnatih podjetnikov, katerih namen je zgolj polnitev lastnih žepov na račun diskriminiranih delavcev, ki povečini prihajajo onkraj naših meja« (Primorske novice 2011b, 3).

Gre za izjavo dr. Marka Pavlihe, strokovnjaka za pomorsko pravo. Uporaba kategorične modalne trditve »naj bodo zaposleni« deluje avtoritativno, kar kaže na značilnost interpretativnih žanrov (Richardson 2007, 60).

Fraza »slamnatimi podjetniki« se metaforično nanaša na podjetja, ki se želijo izogniti plačevanju davčnih obveznosti do države na račun delavcev. Avtor izpostavi ločnico med »slamnatimi podjetniki« ter »diskriminiranimi delavci«, s katero izraža svoje stališče o problematiki.

NEENAKOVREDEN POLOŽAJ MIGRANTOV IN AVTOHTONIH PREBIVALCEV

»Kreblja zanima tudi, zakaj Luka Koper omogoča izkoriščanje delavcev iz tujine, medtem ko na zavodu za zaposlovanje v Kopru čaka več kot šest tisoč brezposelnih« (Šuligoj 2011b, 3).

Vprašalnica »zakaj« vnaša predpostavljane o izkoriščanju migrantskih delavcev ter veliko število brezposelnih Slovencev. Avtor skuša povedati, da bi bilo lažje zaposliti domače delavce in se na ta način izogniti izkoriščanju migrantskih delavcev ter hkrati poskrbeti za domač trg delovne sile. Prisotna je kulturna pabilizacija Luke Koper zaradi sprejemanja napačnih odločitev.

Kraljeva (2008, 186–187) je v svoji analizi obravnavala navedbe o »ubožnosti« slovenskih delavcev, ki težko živijo, poleg tega pa jih ekonomsko obremenjuje še skrb za vzdrževanje migrantov. Podobno je v zgornjem citatu mogoče prepoznati sočustvovanje z domačimi delavci, ne na način ekonomskega obremenjevanja slovenskih delavcev s strani migrantov, ampak v povezavi s perspektivo, da je potrebno najprej zagotoviti delo slovenskim brezposelnim delavcem. Tudi Starc (2008, 145) opozarja na številne javne očitke, ki zadevajo skrb za migrante in nezadostno angažiranje za »naše revne« družine.

»Danes je morda videti, kot da so dobili malo, jaz pa trdim, da so dobili veliko več kot oziroma še nikoli toliko, kot so dobili danes,« pravi Dušan Gak, predstavnik Gospodarsko interesnega združenja IPS (Rotar 2011d, 3).

V tem primeru avtor svoje stališče izraža z rabo modalnosti, ki je tu velikokrat uporabljena. Tu je modalnost obravnavana skozi rabo prislovov: časovni prislov »danes«; prislov »morda«, ki kaže na dopuščanje drugačnih interpretacij v smislu, da so delavci dobili malo; lastnostni prislov »malo«, »veliko«, »več«; prislov »nikoli«; lastnostni prislov »toliko«. Fowler (1991, 85) pravi, da so prislovi običajni za interpretativno zvrst, kjer avtorji izražajo svoja mnenja. Kuhar (2001, 47) v svoji analizi omenja vlogo novinarjev, ki je bila zreducirana na vmesni tekst med nestrpnimi stališči. V primeru analize poročanja o luških delavcih pa je bila vloga novinarjev pravzaprav skrčena na povezovanje stališč podpornikov in nasprotnikov stavkajočih, predstavnikov države in nevladnih organizacij.

INŠPEKCIJSKI NADZOR

»[...] varnostne razmere so v Luki Koper stalno pod nadzorom različnih **inšpekcij**, ki **niso ugotovile**, da bi bile **razmere problematične**« (Slovenske novice 2011a, 2).

Gre za citat predsednika uprave Luke Koper, katerega izjava predpostavlja, da če inšpekcije niso ugotovile nepravilnosti, potem te ne obstajajo. Uporabljen je lastnostni prislov »stalno«, ki predstavlja neprekinjen inšpekcijski nadzor.

»V SPŽ in KS 90, kjer so že pred časom prvi opozorili na **izkoriščanje pogodbenih delavcev znotraj pristanišča in zatiskanje oči pristojnih inšpekcij**, zdaj predlagajo podpis posebne kolektivne pogodbe [...]« (Glešič 2011a, 2–3).

Besedna zveza »zatiskanje oči« pomeni ignoriranje dejstev, torej se inšpekcije zavedajo kršitev in problematik, vendar ne ukrepajo. Avtor vpelje delitev med »izkoriščanimi pogodbenimi delavci« in neučinkovitimi inšpekcijami.

»[...] inšpektorat za delo je bil doslej **neučinkovit** in ni izboljšal njihovega položaja, zato se počutijo **brezpravne**« (Vidrih 2011d, 3).

Gre za izjavo predstavnikov sindikata SIPS, ki izpostavlja krivdno vlogo inšpektorata za delo. Posledico njihovega delovanja pa nosijo delavci.

KRITIKA DISKRIMINATORNEGA DISKURZA

»Slovenci smo **znova** pokazali dve naši skrajni značilnosti. Eni so se **zgrozili nad zahtevami stavkajočih, ki da so dobro plačani** in bi morali pomisliti na tiste, ki take sreče nimajo. [...] Taka tekma je tudi privedla do družbe, kjer kraljuje negativna selekcija in kjer **najdemo srečo v kolektivni nesreči**« (Roter 2011e, 3).

Ta diskurz sugerira razdeljenost državljanov na dva pola, vendar opozarja na vnovično sporno dojemanje enega pola, ki predstavlja nek ustaljen vzorec, saj se tovrstno vedenje ponavlja, kar kaže prislov »znova«. Obligacijska modalnost je izražena z glagolskim naklonom »bi morali«. Element kohezivnosti predstavlja samoreferenca »taka« tekma (Vezovnik 2009, 124).

NEENAKOPRAVNOST IN POZIVI K ENAKOPRAVNOSTI MIGRANTSKIH IN SLOVENSКИH DELAVCEV

»Ti **zneski** bodo ugodnejši od dosedanjih, vendar še **zmeraj ne takšni, kot jih predvideva kolektivna pogodba za redno zaposlene v Luki Koper**« (Kraljevič in Šuligoj 2011c, 8).

Avtor izpostavlja neenakovredno obravnavanje delavcev znotraj Luke Koper s komparacijo prihodkov redno zaposlenih in pogodbenih delavcev. Avtor predpostavlja, da so bili dohodki delavcev migrantov že pred to spremembo ugodni.

»To je skoraj pol manj kot plačujejo svoje **redno zaposlene v Luki Koper**« (Kraljevič in Šuligoj 2011b, 9).

Gre za citat Dušana Gaka, predsednika gospodarskega interesnega združenja IPS, ki predstavlja večino delodajalcev IPS. Predpostavljane je izraženo prek esistencialne predpostavke »to«. Avtor primerja prejemke redno zaposlenih in migrantskih delavcev ter skuša izpostaviti kulpabilizacijo Luke Koper.

»**Skoraj polovica delavcev v pristanišču, ki prispeva k preseganju pretovornih rekordov, ne deli sreče s tamkajšnjimi redno zaposlenimi. Velikemu delu teh delavcev, ne vsem, so kršene osnovne dostojanstvene pravice, o pravicah iz dela pa lahko le sanjajo**« (Roter 2011e, 3).

V medijskem besedilu se pojavlja predpostavljane, in sicer vrednotna predpostavka »prispeva«, kar implicira, da je preseganje pretovornih rekordov zaželeno (Vezovnik 2009, 130). Besedna zveza »ne deli sreče« metaforično kaže na to, da migrantski delavci niso upravičeni do enakih pogojev kot redno zaposleni. Fraza, da lahko o pravicah le sanjajo, pove, da jim pravice iz dela ne pripadajo in ni videti, da bi se sprememba tega zgodila v določenem času. Avtor se izogne navedbi odgovornega akterja, saj ne pove, kdo krši osnovne dostojanstvene pravice in pravice iz dela delavcem. Gre za neprehodno dejanje, ki temelji samo na enem udeležencu (v tem primeru delavcih) brez omembe akterja. Vsako tako preoblikovanje spreminja pomen besedila. Izbira načina prehodnosti nosi vedno družbeni in ideološki pomen (Richardson 2007, 55).

»Glavna zahteva stavkajočih je: **enaki pogoji dela in enako plačilo za enako delo za vse!**« (Kraljevič in Šuligoj 2011b, 9).

Ponavljjanje besede »enako« kaže na potrebo po vzpostavitvi enakosti in enakovredni obravnavi vseh delavcev v Luki Koper. Eksklamacija izraža močnejše emotivno doživljanje.

»Želimo biti **enakopraven subjekt** v vsakem pogajanju,« pravi predsednik sindikata IPS Predrag Topič (Rotar 2011g, 9).

Avtor izjave stremi k enakovredni obravnavi ter sindikalni predstavitvi vseh luških delavcev.

»V podjetju pa **nismo vsi enakopravni**. Nekaj več kot polovica jih vedno dobiva samo najnižjo plačo, približno tretjina pa ima zagotovljenih okoli 1000 evrov plače, ne glede na to, koliko delajo, kdaj delajo in ali sploh delajo. Ti ljudje delajo enako delo kot jaz, med stavko se nam niso pridružili... [...] Tako se ohranja **razkol med nami**« (Primorske novice 2011c, 15).

Znotraj personalizirane zgodbe, v kateri delavec predstavlja svoja stališča in položaj, je mogoče opaziti elemente depersonalizacije, saj ni jasno, kdo točno so ti delavci, ki dobivajo samo minimalne prihodke, in kdo tisti, ki prejemajo več za enako delo. Glagol »se ohranja« kaže na to, da so delitve med delavci obstajale že v preteklosti.

»[...] pozdravljamo kompromis, ki je preprečil hujše posledice stavke in **dobro skritih težav posledic neenakopravnega položaja delavcev v pristanišču**« (Vidrih 2011e, 2).

Gre za sporočilo za javnost iz družbe Diaport d. o. o. , ki omenja »dobro skrite težave«, ni pa naveden akter, ki je omenjene težave skrival. Avtor se torej izogiba navedbi odgovornega akterja.

UMESTITEV V ČAS KRIZE IN SOLIDARIZACIJA

»Pravijo, da je **kriza** in da je treba varčevati in potrpeti. Toda **pasove zatiskajo samo nekateri, drugi, delodajalci, krize ne občutijo**. O krizi govorijo kot o meteorološkem ali celo nadnaravnem pojavu, na katerega navadni smrtniki nimamo vpliva. Ampak to je prevara.

*Krizo ustvarjajo ljudje s svojimi dejanji. A je kriza tu med nami zato, da bomo **eni imeli še manj, drugi pa še več***» (Škrlj 2011, 15).

Avtor z metaforo »zatiskati pasove« napoveduje odrekanje določenim dobrinam ter hkrati izpostavlja blagostanje ter krivdo delodajalcev za recesijo. Avtor predpostavlja, da imamo že sedaj malo in v kontekst umešča tudi svoj položaj »eni bomo imeli še manj«. Modalnost je tu izražena z dihotomijo med lastnostnima prislovoma »eni manj« in »drugi več«.

*»Redko smo v zadnjih letih lahko opazili tako stopnjo **solidarnosti** kot so je bili **deležni protestniki pred Luko Koper***» (Rotar 2011e, 3).

Modalnost je izražena z lastnostnim prislovom »redko«, kar pomeni, da solidarnost v primeru luških delavcev ni običajen dogodek po sklepanjih iz preteklih dogajanj.

*»Pridnih rok delavcev je veliko, predvsem takih, ki prihajajo iz **republik nekdanje Jugoslavije, delovnih, skromnih in tihih**. Ta molk se je zdaj prekinil in z vso silo so izbruhnili **bes, ponižanje, ponos** in želja po pogojih dela v skladu z zakoni, kar so za številne delavce sanje*» (Rotar 2011b, 3).

Lastnosti, ki jih avtor pripisuje migrantskim delavcem, so naslednje: pridnost, delavnost, skromnost in tihost oziroma zadrževanje v ozadju brez pritoževanja. Poimenovanje v novinarskem diskurzu pomembno vpliva na njihovo obravnavo v družbi, ravno zaradi tovrstnega poimenovanja pa je javnost začela gledati na migrantske delavce bolj sočutno.

8 SKLEP

Nacionalna država državljanstvo oziroma pripadnost politični skupnosti utemeljuje na pravicah človeka kot naravnih pravicah in ne na pravici imeti pravico. Pripadnost nacionalni skupnosti torej še ne predstavlja pogoja za uveljavljanje državljanosti. Pravica imeti pravico pomeni osredotočenost na dejanja in mnenja posameznika, ne na njegov kraj rojstva, in velja za načelo, ki onemogoča brezdržavljanost, ki se danes nanaša na »nepravo« članstvo in posledično izključenost iz javne sfere. Državljanost kot status predstavlja privilegij »prvobitnih« članov nacionalne skupnosti, kar predpostavlja izključevanje drugih, tudi migrantov. Ti nimajo pravice imeti pravico in nimajo prostora za izražanje mnenj, kar jim onemogoča pogajanja o svojem položaju in jih vzdržuje na robu pravic (Pajnik 2009). Koncepta demokracije in državljanstva se še vedno dojema skozi prizmo nacionalne perspektive, potrebno pa je preseganje tovrstnih meja v smislu uveljavljanja alternativnih praks državljankega delovanja, ki se udejanjajo v transnacionalni perspektivi in potekajo onkraj meja države-nacije (Pajnik 2006). Za učinkovito delovanje vseh v javni sferi je potrebno transnacionalno delovanje državljanov, ki deluje na principu izmenjevanja identitet ter novih načinov bivanja in delovanja, ki presegajo meje države-nacije.

Prav brezdržavljanost migrantov in posledično onemogočanje delovanja v javni sferi vpliva na dejstvo, da je njihov glas redko slišan in se o svojem položaju nimajo pravice pogajati, kar kaže na večjo ranljivost migrantov in posledično lažje kršenje njihovih pravic in s tem na pojav problematik v zvezi z njihovim položajem. Ohranjanje migrantov na robu družbe potrjuje tudi sprejem ukrepov, ki preferirajo zaposlitev delavca le na osnovi posedovanja slovenskega državljanstva (Pajnik in drugi 2010). Med najbolj pereče problematike oziroma kršitve delovne zakonodaje, ki se kažejo v praksi migrantskega dela, sodijo neplačevanje socialnih prispevkov, kršenje zakonsko določenega 40-urnega delavnika, onemogočanje koriščenja dopusta, neplačevanje malice, regresa in ne nazadnje tudi neizplačevanje plač oziroma izplačevanje nižjih plač kot je bilo pogodbeno določeno. Zmožnost preživetja migrantov je povezana z vztrajanjem mnogih delavcev migrantov v slabih in izkoriščevalskih delovnih in tudi bivanjskih razmerah zaradi strahu pred izgubo zaposlitve, tako so prisiljeni delati pri istem delodajalcu do preteka dveh let, ko lahko večina šele vloži prošnjo za osebno delovno dovoljenje.

Ključno vlogo v našem primeru predstavlja vloga oziroma moč medijev, ki lahko opozarjajo na obstoj tovrstnih problematik ali pa z izključevanjem iz poročanja ohranjajo migrante na robu družbe. Novinarsko poročanje nedvomno konstruira in reproducira prevladujoči diskurz

o migrantih prek določenega načina upovedovanja oziroma prek uporabe specifičnih diskurzivnih strategij. Pri pregledu obstoječih raziskav (Pajnik 2008, Kralj 2008, Jalušič 2001, Kuhar 2001) medijskega diskurza pri poročanju o migrantih je večina raziskav navajala kriminalizacijo migrantov, kulpabilizacijo migrantov in države ter posledično viktimizacijo avtohtonega prebivalstva, bipolarizacijo diskurza na pozitivno samoreprezentacijo »nas« in negativno prezentacijo »drugih«, kjer so bili »oni« predstavljeni kot problem in grožnja »nam« ter hkrati legitimizacijo obrambnega delovanja pred migranti. Medijski diskurz o problematiki migrantov je predstavljal migrante kot deviantne, drugačne ter kazal normalizacijo oziroma socializacijo ksenofobije in rasizma kot »normalnega« ali biološko pogojenega reagiranja. S pomočjo kritične diskurzivne analize primera luških migrantskih delavcev pa je bilo mogoče opaziti preobrat v medijskem poročanju, in sicer ne gre več za poudarjanje diskriminatornega diskurza s strani medijev kot je bilo ugotovljeno pri večini omenjenih raziskav. Gre torej za spremenjen način poročanja tiska, kar pa ne pomeni, da je problematika diskriminacije in izključevanja migrantske manjšinske skupine povsem odpravljena, saj je ponekod še vedno mogoče opaziti nestrpne izjave, vendar je ta praksa prisotna v veliko manjši meri kot pri poročanju tiska v času »prebežniške krize« med letoma 2000 in 2001. Nestrpne izjave so podane skozi bolj subtilno poročanje, ki ga lahko analiziramo s kritično analizo diskurza. Medijski diskurz je bil po večini le povzetek drugih diskurzov, in sicer institucionalnega ter nasprotujočih si diskurzov stakajočih, diskurzov uprave Luke Koper in delodajalcev. Migranti niso predstavljali več tarče za medijsko obsojanje, ampak so to vlogo nadomestili delodajalci migrantskih delavcev in država, ki je pravzaprav dovolila izkoriščanje delavcev. Iz diskriminatornega diskurza, ki je v ospredje postavljala kriminalizacijo in kulpabilizacijo migrantov, se je medijski diskurz, po izsledkih analize luških delavcev, osredotočal na predstavljanje migrantskih delavcev kot žrtev oziroma novodobnih sužnjev. Zgodil se je prevrat na točko solidarizacije, ki so ji sledili tudi mediji. »Nevidnost« delavcev migrantov se je zmanjšala, saj so ti dobili svoj obraz, še posebej je ta pojav personalizacije razviden iz rubrike Družba v Primorskih novicah, v kateri so objavljena pričevanja delavcev. Medijski preobrat se torej kaže v individualizaciji podobe migrantov na način predstavljanja posameznikov in njihovih tragičnih usod.

Analiza medijskih besedil štirih slovenskih dnevnikov o primeru luških delavcev je pokazala naslednje ključne ugotovitve: opozarjanje na kršenje pravic migrantov ter kulpabilizacijo delodajalcev; primerjanje migrantskih delavcev s sužnji; kulpabilizacijo države ter nezadostno angažiranje politične elite pri reševanju problematike; odgovornost Luke Koper kot pasivnega akterja; vlogo aktivistov in predstavnikov nevladnih organizacij, ki

opozarjajo na vlogo države, ki dopušča kršitve; neenakovreden položaj migrantov in avtohtonih prebivalcev; neučinkovit inšpekcijski nadzor; kritiko diskriminatornega diskurza; neenakopravnost in pozive k enakopravnosti migrantskih in slovenskih delavcev; povezavo med ekonomsko krizo in solidarizacijo do migrantov; opozarjanje na stavkovno škodo ter na načenjanje ugleda Luke Koper ter polarizacijo med podporniki in nasprotniki stavkajočih in protestnih delavcev.

Medijsko konstruiranje realnosti ne oblikuje samo dominantnega javnega mnenja, ampak skupaj z drugimi diskurzi predstavlja enega izmed središč oblikovanja realnosti imigrantske politike. Z aktivnim opozarjanjem nevladnih organizacij, aktivistov in sindikatov na problematike v povezavi z migrantskimi delavci, je država sprejela zakonodajne spremembe, ki zadevajo položaj migrantskih delavcev, prav tako pa je zaradi pogostega medijskega poročanja o kršitvah temeljnih človekovih pravic, začela bolj restriktivno delovati do kršiteljev.

Ugotovitve predstavljajo le analizo enega primera poročanja tiska, vendar bi šele celostna analiza vseh medijskih akterjev, političnega, ekonomskega in izobraževalnega diskurza ter vseh tematik v povezavi z migranti prinesla celovito percepcijo o stanju in načinu reprezentacije migrantov v Sloveniji. Še vedno so mnenja javnosti v povezavi s problematiko migrantskih delavcev v Sloveniji deljena, vendar je tudi medijski diskurz pripomogel k širšemu, bolj odprtemu pogledu, ter v končni fazi bolj emancipatorni obravnavi migrantov. Spremenjen medijski diskurz, podpora različnih nevladnih organizacij in nekaterih predstavnikov politične elite so pripomogli k zmanjšanju »nevidnosti« migrantskih delavcev.

9 LITERATURA

Arendt, Hannah. 2003. *Izvori totalitarizma*. Ljubljana: Študentska založba.

Balibar, Étienne. 2004. *Strah pred množicami: politika in filozofija pred Marxom in po njem*. Ljubljana: Studia humanitatis.

--- 2007. *Mi, državljani Evrope?: meje, država, ljudstvo*. Ljubljana: Sophia.

Bauböck, Rainer, ur. 2006. *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Bauman, Zygmunt. 2008. *Identiteta: pogovori z Benedettom Vecchijem*. Ljubljana: CF.

Benhabib, Seyla. 2004. *The Rights of Others: Aliens, Residents and Citizens*. Cambridge: Cambridge University Press.

Campani, Giovanna. 2001. Migrants and Media: The Italian Case. V *Media and Migration: Constructions of Mobility and Difference*, ur. Russell King in Nancy Wood, 38–53. London, New York: Routledge.

Cottle, Simon. 2000. Media Research and Ethnic Minorities: Mapping the Field. V *Ethnic Minorities and the Media: Changing Cultural Boundaries*, ur. Simon Cottle, 1–30. Philadelphia: Open University Press.

Dijk, Van A. Teun. 1991. *Racism and the press*. London, New York: Routledge.

--- 1993. Editor's Foreword to Critical Discourse Analysis. *Discourse and Society* 4 (2): 131–132.

--- 2000. New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach. V *Ethnic Minorities and the Media: Changing Cultural Boundaries*, ur. Simon Cottle, 33–50. Philadelphia: Open University Press.

Ducrot, Oswald. 1988. *Izrekanje in izrečeno*. Ljubljana: Založba ŠKUC, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fairclough, Norman. 1993. Critical Discourse Analysis and the Marketization of Public Discourse: The Universities. *Discourse & Society* 4 (2): 133–168.

--- 1995a. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London: Longman.

--- 1995b. *Media discourse*. London: E. Arnold.

--- in Ruth Wodak. 1997. Critical Discourse Analysis. V *Discourse as Social Interaction: Discourse Studies: A Multidisciplinary introduction*, ur. Teun A. van Dijk, 258–284. London: Sage Publications.

Fowler, Roger. 1991. *Language in the news: discourse and ideology in the press*. London, New York: Routledge.

Fraser, Nancy. 2007. *Transnationalizing the public sphere. On the legitimacy and efficacy of public opinion in a Post-Westphalian world*. Nottingham: The TCS centre.

Glešičič, Katja. 2011a. »Delavski direktor Matjaž Stare naj odstopi.« *Primorske novice*, 2–3 (2. avgust).

--- 2011b. Korak naprej: Veselko bo reševal protestnike. *Primorske novice*, 2–3 (4. avgust).

--- 2011c. Grdim bodo pokazali vrata. *Primorske novice*, 3 (27. avgust).

Glick Schiller, Nina in Linda Basch. 1995. From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. *Anthropological Quarterly* 68 (1): 48–63.

Hargreaves G., Alec. 2001. Media Effects and Ethnic Relations in Britain and France. V *Media and Migration: Constructions of Mobility and Difference*, ur. Russell King in Nancy Wood, 23–38. London, New York: Routledge.

Jalušič, Vlasta. 2001. Ksenofobija ali samozaščita?: O vzpostavljanju nove slovenske državljske identitete. V *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti*, ur. Brankica Petković, 12–44. Ljubljana: Mirovni inštitut.

King, Russel in Nancy Wood. 2001. Media and Migration: An Overview. V *Media and Migration: Constructions of Mobility and Difference*, ur. Russell King in Nancy Wood, 1–23. London, New York: Routledge.

Kralj, Ana. 2008. *Nepovabljeni: globalizacija, nacionalizem in migracije*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Kraljevič, Kaja. 2011a. Žerjavisti in uprava brez dogovora. *Delo*, 4 (30. julij).

--- 2011b. Luški delavci so zelo preobremenjeni. *Delo*, 4 (13. avgust).

--- in Boris Šuligoj. 2011a. Kdo so »krokarji«, ki čakajo na propad Luke Koper? *Delo*, 9 (2. avgust).

--- 2011b. Uprava bo tožila organizatorje stavke. *Delo*, 9 (3. avgust).

--- 2011c. Napovedali prenehanje stavke. *Delo*, 8 (6. avgust).

Kuhar, Roman. 2001. Zgrabiti in izgnati: Vzorec ksenofobičnega diskurza v Slovenskih novicah. V *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti*, ur. Brankica Petković, 44–56. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Lukič, Luka. 2011. Türk: Izkoriščanje migrantskih delavcev je nacionalna sramota. *Dnevnik*, 4 (2. september).

Luthar, Breda. 1998. *Poetika in politika tabloidne kulture*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Medica, Karmen. 2006. Večkulturnost in diskriminacija v evropskem kulturnem okolju in medijskih diskurzih. *Monitor ISH* 8 (1). Dostopno prek: <http://www.ish.si/wp-content/uploads/2008/05/ish-monitor-2006-1.pdf> (1. julij 2012).

Mozetič, Polona. 2009. Nevidni delavci sveta: zaposlovanje in delo "neevropskih" državljanov tretjih držav in režim delavskih domov. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 37 (238): 31–50.

Pajnik, Mojca. 2006. Transnacionalno državljanstvo: premagovanje neokolonialnih politik. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 34 (226): 29–40.

--- 2008. Mnenja o migrantih v tisku: Potreba po korektivu javnomnenjskega raziskovanja. *Annales, Series historia et sociologia* 18 (1): 219–232.

--- 2009. Brezdržavljanost migrantov in pravica imeti pravico. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo* 37 (238): 138–147.

--- in Veronika Bajt. 2011. »Third Country« Migrant Workers as »Third Class Non-citizens« in Slovenia. V *Precarious Migrant Labour Across Europe*, ur. Mojca Pajnik in Giovanna Campani, 97–119. Ljubljana: Peace institute, Institute for contemporary social and political studies.

--- in Sanja Herič. 2010. Migranti na trgu dela v Sloveniji. V *Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, ur. Kristina Toplak, 151–169. Ljubljana: Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU.

Primorske novice. 2011a. Upor, ne stavka, 2 (2. avgust).

--- 2011b. Pavliha bi vse zaposlil v Luki. *Primorske novice*, 3 (4. avgust).

--- 2011c. »Poznam samo Luko, šefa in telefon.«, 15 (26. avgust).

Pušnik, Maruša. 2008. Narrating nad Doing Otherness Through the Aesthetics of Media Texts. V *Multicultural Dilemmas: Identity, Difference, Otherness*, ur. Wojciech H. Kalaga in Marzena Kubisz, 129–139. Frankfurt am Main: P. Lang.

Richardson, John. 2007. *Analysing newspapers: an approach from critical discourse analysis*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

Rosenhek, Zeev. 2003. The Political Dynamics of a Segmented Labour Market: Palestinian Citizens, Palestinians from the Occupied Territories and Migrant Workers in Israel. *Acta Sociologica* 46 (3): 231–249.

Rotar, Vojko. 2011a. Pred izgubo dela 23 stavkajočih. *Dnevnik*, 8 (2. avgust).

--- 2011b. Stavka ponosa. *Dnevnik*, 3 (4. avgust).

--- 2011c. Dogovora o koncu stavke še ni. *Dnevnik*, 5 (5. avgust).

--- 2011d. Konec stavke žerjavistov v Luki Koper. *Dnevnik*, 3 (8. avgust).

--- 2011e. Vsi enaki, vsi brezpravni. *Dnevnik*, 3 (8. avgust).

--- 2011f. Za delo v luki 2,8 evra na uro. *Dnevnik*, 9 (19. avgust).

--- 2011g. Polletno poslovanje Luke Koper dobro, vendar protest še vedno v zraku. *Dnevnik*, 9 (27. avgust).

Slovenske novice. 2011a. Bodo stavkajoči žerjavisti leteli?, 2 (2. avgust).

--- 2011b. V Luki Koper nova stavka?, 2 (25. avgust).

Starc, Gregor. 2008. Alien Bodies: Media Constructions of Otherness through Immigrants' Bodies. V *Multicultural Dilemmas: Identity, Difference, Otherness*, ur. Wojciech H. Kalaga in Marzena Kubisz, 141–151. Frankfurt am Main: P. Lang.

Škrlič, Robert. 2011. Med nevidnimi delavci. *Primorske novice*, 15 (26. avgust).

Šuligoj, Boris. 2011a. Danes nadaljevanje pogajanj. *Delo*, 1 (2. avgust).

--- 2011b. Pogodbeni delavci v Luki Koper spet o stavki. *Delo*, 3 (24. avgust).

Titscher, Stefan, Michael Meyer, Ruth Wodak in Eva Vetter, ur. 2000. *Methods of Text and Discourse Analysis*. London: SAGE Publications.

Vatovec, Jadran. 2011. Luka Koper je na kocki. *Slovenske novice*, 4 (3. avgust).

Vertovec, Stephen. 2001. Transnationalism and Identity. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27 (4): 573–582.

Vezovnik, Andreja. 2009. *Diskurz*. Ljubljana: Založba FDV.

Vidmar Horvat, Ksenija in Tjaša Učakar. 2011. Migrant Workers in Post-Yugoslav Slovenia: Between Memory, Solidarity and Denial. V *Migrant Labour: Contested Integration, Prospects for Citizenship: Collection of Abstracts*, ur. Mojca Pajnik in Floya Anthias, 33. Ljubljana: Peace Institute, Institute for Contemporary Social and Political Studies.

Vidrih, Petra. 2011a. Stavka še visi v zraku. *Primorske novice*, 3 (27. julij).

--- 2011b. Prva prava stavka v Luki Koper. *Primorske novice*, 3 (30. julij).

--- 2011c. Luka bi sedla za mizo z drugimi pogajalci. *Primorske novice*, 3 (1. avgust).

--- 2011d. SIPS pri varuhu človekovih pravic. *Primorske novice*, 3 (3. avgust).

--- 2011e. Elite krojijo usodo Luke Koper. *Primorske novice*, 2 (10. avgust).